

EDUSJA

Wydawnictwo Młoda Polska

TYGODNIK

Nr. 15 15.12.2014

LITERATURA

SZTUKA PISANIA

GRAMATYKA

HISTORIA

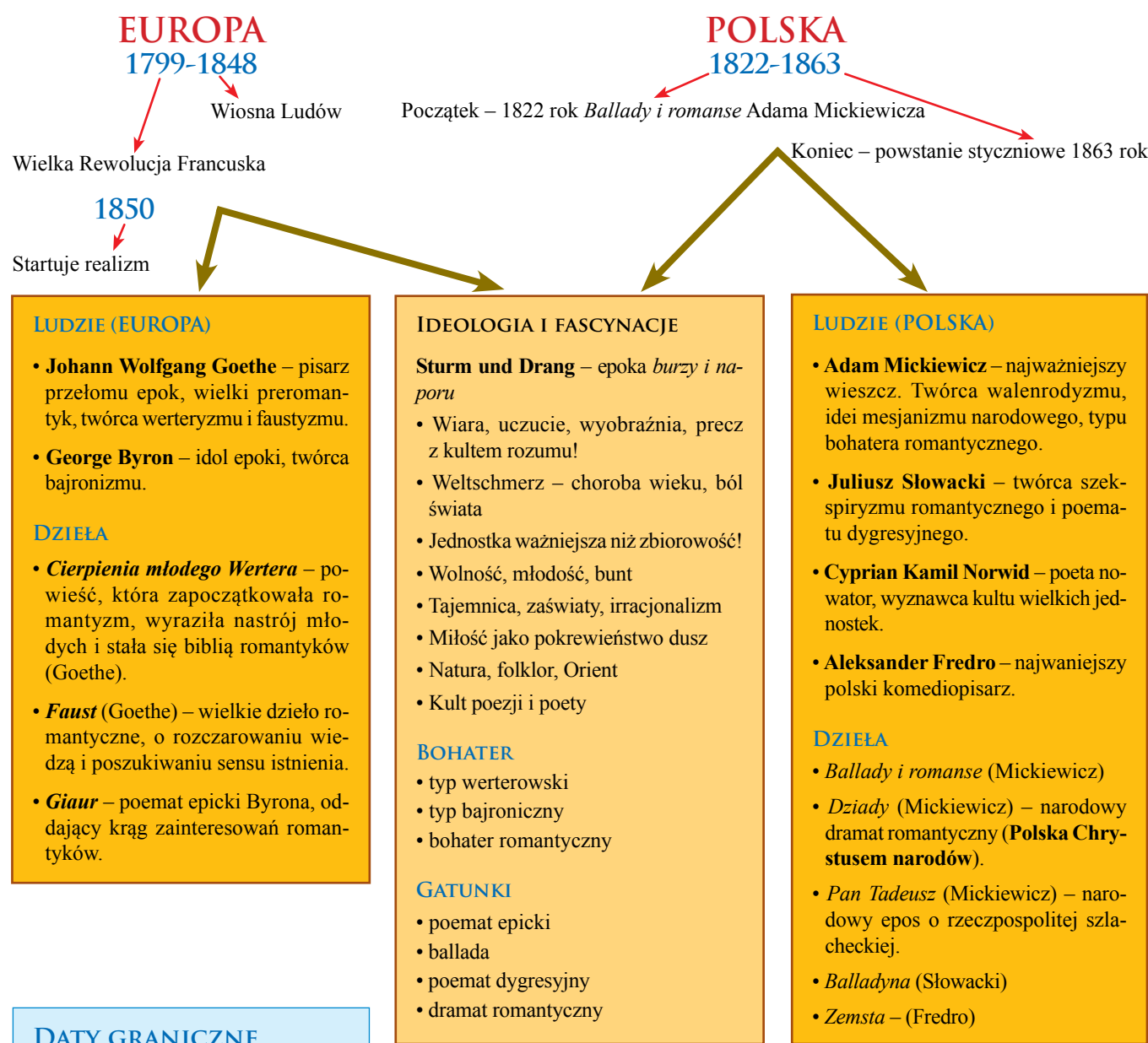
WOS

Romantyzm cz1

Nr 15

ROMANTYZM – MAPA MYŚLI

DATY GRANICZNE I FAZY ROMANTYZMU

- Europa**
- Okres pomiędzy rewolucją francuską a Wiosną Ludów.
- Polska**
- Początek teoretyczny – **1818** – rozprawa Kazimierza Brodzińskiego *O klasyczności i romantyczności...*
 - Początek praktyczny – **1822** – *Ballady i romanse* Mickiewicza.
 - Faza wstępna: 1822-1830.
 - Faza szczytowa: 1830-1848.
 - Faza schyłkowa: 1848-1863.
 - Koniec romantyzmu-1863 (powstanie styczniowe).

INNY OBRAZ EPOKI

- Wiek XIX to nie tylko wiek buntu, rewolucji i spisku, to także fenomen rewolucji przemysłowej!
- Uczni poszukują źródeł energii.
 - Usprawnia się transport: 1829 – słynna Rakieta – lokomotywa Stephensa, dynamiczny rozwój kolei: w 1830 roku wyrusza pociąg z Liverpoolu do Manchesteru (Anglia), a w 1832 pierwsza linia kolei żelaznej zaczyna funkcjonować we Francji.
 - W 1807 po rzece Hudson w USA zaczyna pływać parowiec. Także w Ameryce działać będzie pierwsza linia telegraficzna (1844).
 - Samuel Morse wynalazł telegraf.
 - W 1830 we Francji uruchomiono pierwszą maszynę do szycia, rozwinęła się też fotografia.
 - W 1852 Łukasiewicz wynalazł lampę naftową.

WAŻNE POJĘCIA EPOKI

- **Irracjonalizm** – poszukiwanie prawdy za pomocą środków nieracjonalnych jak wiara, intuicja
- **Fantastyka** – zjawiska i postacie fantastyczne, nadprzyrodzone, w literaturze i sztuce
- **Orientalizm** – zachwyt kulturą Wschodu
- **Ludowość** – zwrot ku twórczości ludowej, motywy i postacie z podań oraz sam lud jako temat literatury
- **Historyzm** – historia jako źródło twórczości, szczególnie doba średniowiecza
- **Mistycyzm** – wiara w kontakt z bóstwem, widzenie, objawienie, proroctwo
- **Mesjanizm** – misja posłannictwa wobec ludzkości, którą przypisywano jednostce – poecie lub narodowi – np. „Polska Chrystusem narodów”
- **Indywidualizm** – poczucie jednostkowości, samotności człowieka, np. bohatera romantycznego
- **Profetyzm** – przypisywanie człowiekowi daru przewidywania przyszłości, wiara w proroctwo
- **Frenetyzm** – entuzjazm, zapał, szal, motyw okropności w świecie przedstawionym
- **Szekspiryzm** – nawiązania romantyków do twórczości Williama Szekspira

WAŻNIEJSZE TYPY BOHATERÓW ROMANTYCZNYCH

- człowiek wybitny, wyrastający ponad otoczenie, często poeta, prorok, mag
- szlachetny zbrodniarz
- nieszczęśliwy kochanek
- żołnierz, spiskowiec, bojownik o wolność
- patriota poświęcający życie dla ojczyzny

DZIEDZICTWO EPOKI

- Nowy sposób myślenia – raz podważone zaufanie do wiedzy na zawsze pozostawi miejsce dla fantastyki i twórców wyobraźni w kulturze.
- Apoteoza uczuć, miłości i wrażliwości.
- Typ werterowski i bajronowski w kulturze Europy – **kult indywidualizmu**.
- Kult wolności – jednostki i narodu – w Polsce walka o wolność ojczyzny jako najważniejsze wyzwanie, czas powstania listopadowego.
- W Polsce panteon dzieł narodowych; dramaty romantyczne i *Pan Tadeusz*, kanon poezji narodowej.
- W Polsce mit spisku, konspiracji, kreacja tragicznego bohatera poświęcającego się za ojczyznę.
- Apoteoza poezji i poety.

CZOŁOWI TWÓRCY ROMANTYZMU

LITERATURA POWSZECHNA

- Johann Wolfgang Goethe – *Faust*, *Cierpienia młodego Wertera*;
- Friedrich Schiller – *Zbójcy*, *Rękawiczka*;
- George Byron – *Giaur*, *Korsarz*, *Wędrowni Childe Harolda*;
- Walter Scott – *Waverley*;
- James Macpherson – *Pieśni Osjana*;
- Wiktor Hugo – *Nędznicy*, *Katedra Marii Panny w Paryżu*;
- François de Chateaubriand – *Męczennicy*;
- Aleksander Puszkina – *Eugeniusz Oniegin*;
- Michaił Lermontow – *Demon*, *Bohater naszych czasów*.

LITERATURA POLSKA

- Adam Mickiewicz – *Ballady i romanse*, *Grażyna*, *Konrad Wallenrod*, *Dziady*, *Pan Tadeusz*, liryki;
- Juliusz Słowacki – *Kordian*, *Beniowski*, *Balladyna*, *Fantazy*, *Lilla Weneda*, *Genezis z Ducha*, liryki;
- Zygmunt Krasiński – *Nie-Boska komedia*, *Psalmy przyszłości*;
- Cyprian Kamil Norwid – cykl *Vademecum* i inne utwory.

TYPOWE GATUNKI ROMANTYZMU

- **ballada** (*Świtezia, Lilie*);
- **dramat romantyczny** (*Dziady, Kordian, Nie-Boska komedia*);
- **powieść poetycka** (*Giaur, Konrad Wallenrod*);
- **poemat dygresyjny** (*Beniowski*).

Uprawiano także gatunki klasyczne:

- **epos** (*Pan Tadeusz*);
- **odę** (*Oda do młodości*);
- **pieśń** (*Pieśń filaretów*).

KLUCZOWE TEMATY ROMANTYZMU:

- **Mit dworku szlacheckiego** – ostoja narodowej (skojarz z *Panem Tadeuszem*).
- **Miłość romantyczna** (poświęcona zwykle dla ojczyzny).
- **Kult młodości** (skojarz z *Oda do młodości*).
- **Świat fantazji wizji, wyobrażeń**.
- **Ludowość w wyobrażeniu świata** (skojarz z balladami Mickiewicza).
- **Wolność ojczyzny i bunt przeciw zaborcom** – obraz Polski jako Chrystusa narodów (mesjanizm narodowy) (skojarz z *Dziadami* częścią III i *Panem Tadeuszem*).
- **Mesjanizm narodowy** – Polska Chrystusem narodów.
- **Misja poety i poezji**.
- **Umiłowanie pejzażu polskiego**.
- **Natura, jej piękno, groza i duchowa istota**.
- **Romantyczny bohater**: wybitna jednostka, zwykle poeta.

ROMANTYZM W EUROPIE

NAJWAŻNIEJSZE HASŁA ROMANTYZMU

- Odrzucenie nauki i racjonalizmu, zamiast nich – wiara, uczucie, wyobraźnia.
- Kult indywidualizmu – jednostka ważniejsza niż zbiorowość
- Kult wolności jednostki i narodu (jednostka ważniejsza niż zbiorowość).
- Kult młodości.
- Dążenie do wolności, pochwała buntu, spisku, walki narodowowyzwoleńczej.

Zwróć uwagę na trzy zagadnienia związane z romantyczną kulturą, tak ważną w XIX wieku. Są to:

- ROMANTYCZNA WYOBRAŹNIA,
- ROMANTYCZNY PATRIOTYZM,
- ROMANTYCZNA MIŁOŚĆ.

Granice czasowe

Europa

I połowa XIX wieku od rewolucji francuskiej do Wiosny Ludów (1848)

Polska

1818 (lub 1822)-1863

Faza wstępna
– 1822-1830

Faza szczytowa
– 1830-1848

Faza schyłkowa
– 1848-1863

Skąd nazwa?

Od łacińskiego *romanus*, które oznaczało właściwie... rzymski. Ale już w średniowieczu nazwę *romańskie* stosowano do języków ludów żyjących w prowincjach rzymskich (np. Galów, Celtów). Romancami zwano ich twórczość – niezwykle legendy, baśnie, podania. Ponieważ ta kultura i ta twórczość fascynowała młodych twórców XIX wieku – nazwano ich romantykami, a całą formację kulturową epoki – romantyzmem.

EUROPA ROMANTYZMU

Koniec epoki rozumu był krwawy – najpierw rewolucja we Francji, a potem ciąg wojen napoleońskich. Kongres wiedeński w 1815 roku miał uporządkować sprawy. W Wiedniu, ustalono nowy europejski porządek. Na mocarstwo wyrosła, już bezdyskusyjnie, Rosja. Potęgą są Prusy, obok Austria. Te trzy potęgi wchłonęły państwo polskie, choć, jak wiemy, kongres ustalił „Królestwo Polskie pod panowaniem cara”. Francja pozostaje cesarstwem – rządy zaczyna Ludwik XVIII. Potęgą wciąż jest Anglia – jej siła w dużej mierze zależy od ekspansji kolonialnej. Oto Europa na początku XIX wieku.

ROMANTYZM NIE WZIĄŁ SIĘ ZNIKĄD

Zapowiedzią romantyzmu był oświeceniowy **sentymentalizm** – prąd, który przeciwstawiał się wszechwładzy rozumu, głosił wyższość uczuć i hasło powrotu do natury. Oświeceniowa, racjonalna filozofia rozczarowała młode pokolenie. Co daje człowiekowi ta mądrość i książkowa wiedza? Nie rozum, lecz wiara są wartościami godnymi uwagi. Wolność, kreowanie nowej rzeczywistości! Miejsce porządku zajęły niepokój, chaos, rozdarcie. Romantyczny bunt obejmie różne dziedziny życia – i politykę (powstania!), i obyczaje, i kulturę. To epoka rewolucji i namiętności – po epoce autorytetu katedry...

PREROMANTYZM – PRZEDSIONEK EPOKI

Romantyzm był bezpośrednio poprzedzony przez tzw. **preromantyzm**, czyli właśnie nasilone tendencje w kulturze drugiej połowy XVIII i początku XIX wieku zrywające z estetyką klasycyzmu. Jego twórcy podkreślali rolę natchnienia, wyobraźni i oryginalności. Źródłami inspiracji stają się dla nich kultura ludowa, historia, zwłaszcza średniowiecze, świat uczuć.

STURM UND DRANG – PRZEJAW PREROMANTYZMU

W latach 70. XVIII wieku w Niemczech pojawia się nurt zwany **Sturm und Drang** (burza i napór).

Jego twórcy to Goethe i Schiller, którzy nie godzą się z sytuacją społeczno-polityczną Niemiec: z brakiem jedności, z istnieniem despotycznej władzy. W ich dziełach pojawia się nowy typ bohatera: człowiek wrażliwy, cierpiący na chorobę wieku (Welt-schmerz), buntujący się przeciwko społecznym przesądom. Takiego właśnie bohatera spotkamy w *Cierpieniach młodego Wertera* Goethego z roku 1774 i *Zbójcach* Schillera z 1781.

Goethe

OBRAZ EPOKI

• W 1825 roku w Anglii zostaje otwarta pierwsza linia kolei żelaznej. Lokomotywa Stephensona osiągała zawrotną prędkość 32 km na godzinę! Wkrótce pociągi pojawią się i w innych krajach Europy. Po wodach zaczynają pływać parowce. Łatwiej też przesyłać wiadomości: w 1837 roku w Stanach Zjednoczonych Samuel Finley Morse skonstruował telegraf i stworzył specjalny alfabet telegraficzny – znany dziś jako alfabet Morse’a. Romantyzm to wiek ważnych wynalazków, oprócz wymienionych pojawiają się między innymi fotografia i ogniwo elektryczne. U schyłku epoki, w 1853 roku, Polak Ignacy Łukasiewicz konstruuje lampę naftową. Warto uzmysłowić sobie, że były to dla ówczesnego świata udogodnienia i zmiany w życiu na miarę naszych komórek.

• W pierwszej połowie wieku zmiany nastąpią również w świadomości ludzi, w sposobie odczuwania i postrzegania świata. Romantyk pojmie ograniczenia wiedzy i zakwestionuje potęgę rozumu. W tym duchu tworzyć będą poeci, powstanie zupełnie inna od klasycznej literatura.

• Spiski, bunt, powstania narodowowyzwoleńcze – to obraz tej epoki. Wolnościowe dążenia romantyzmu doprowadzą do zmian na mapie politycznej: zjednoczą się Włochy, niepodległość odzyskają Belgia czy Grecja. Romantyzm to także czas pokonania pozostałości feudalnych, ścierania się konserwatyzmu z liberalizmem.

Delacroix – *Wolność wiodąca lud na barykady*

CO SIĘ DZIAŁO W EUROPIE I W POLSCE?

Z HISTORII EUROPY	Z HISTORII POLSKI
1815 – kongres wiedeński (nowy porządek w Europie po czasach Napoleona)	1815 – na kongresie wiedeńskim utworzono Królestwo Polskie podległe Rosji (car królem)
1815 – Święte Przymierze (Rosja, Austria i Prusy)	1818 – teoretyczny początek romantyzmu: Kazimierz Brodziński wydał traktat <i>O klasyczności i romantyczności</i>
1815 – Ludwik XVIII na tronie Francji	1822 – praktyczny początek romantyzmu: Adam Mickiewicz wydał <i>Ballady i romanse</i>
1821 – powstanie w Grecji	1825 – śmierć cara Aleksandra, władzę w Rosji obejmuje car Mikołaj
1825 – powstanie dekabrystów w Rosji (Mikołaj I carem)	1829 – car Mikołaj koronowany na króla Polski
1830 – rewolucja w Belgii	1830 – powstanie listopadowe, zakończone w 1831 klęską; w konsekwencji żałoba narodowa, represje popowstaniowe, zsyłki, konfiskaty dóbr i Wielka Emigracja
1830 – powstanie listopadowe w Polsce	1846 – rebelia Jakuba Szeli
1831 – powstanie we Włoszech	1848 – Wiosna Ludów, walki Polaków w Europie
1837 – królowa Wiktoria na tronie Anglii (początek epoki wiktoriańskiej)	1863 – powstanie styczniowe , zakończone w 1864 klęską
1848 – Wiosna Ludów	
1852 – Ludwik Napoleon ogłasza się cesarzem Napoleonem III (II Cesarstwo)	
1854 – wojna krymska	
1860 – Garibaldi walczy o zjednoczenie Włoch	
1861 –Królestwo Włoch	
1861-1865 – wojna secesyjna w Ameryce Północnej	
1862 – Bismarck premierem Prus (dążenia zjednoczeniowe Niemiec)	

Uwaga!

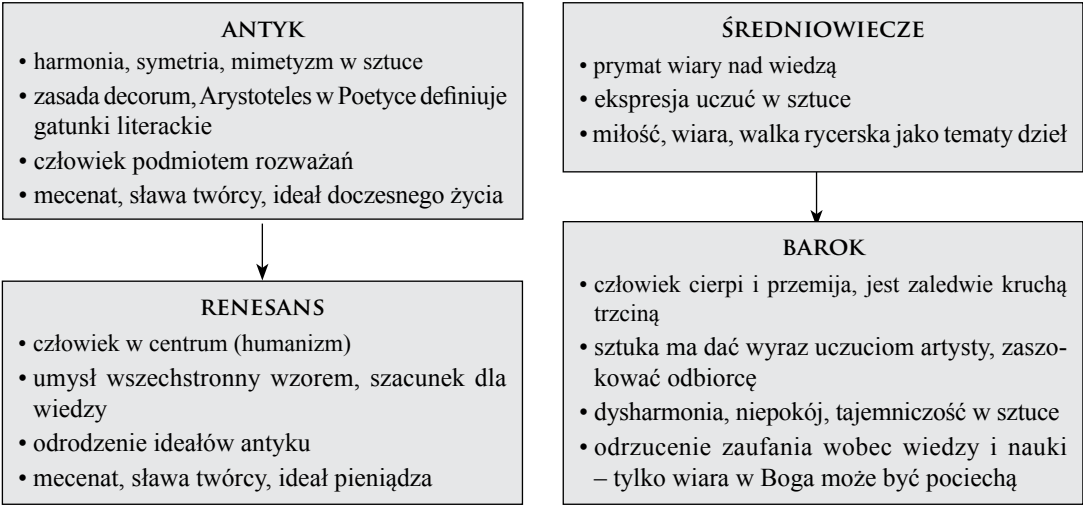
Nigdy później w dziejach literatury nie będziemy mieć do czynienia z taką ilością postaci fantastycznych: widm, zjaw i upiórów. Romantycy zaproszą do literatury i sztuki osoby i zjawiska nadprzyrodzone, z czym nie mogą się pogodzić klasycy.

PORÓWNAJ EPOKI:

- Świat staje się mniejszy
- Powstały nowe środki transportu – lokomotywa i pociąg (pierwsza linia kolejowa w Anglii – 1825 r.). Łatwiej pokonać przestrzeń.
 - Po wodach płynąją parowce.
 - Samuel Morse wynalazł telegraf i alfabet.
 - Pod koniec romantyzmu Ignacy Łukasiewicz konstruuje lampę naftową – niby nic, ale poważnie przedłuża ludziom dzień!

OŚWIECENIE	ROMANTYZM
Wiarą w rozum, doświadczenie, wiedzę i zmysły (empiryzm)	Zaufanie do przeczucia, intuicji, ludowej wyobraźni i etyki, mocy wyobraźni i uczucia
Zaufanie do ksiąg i autorytetu uczonych	Zwątpienie w wiedzę książkową i naukę mędrców
Poszukiwanie wzorców i wartości w antyku. Starożytne reguły w tworzeniu sztuki (Arystoteles)	Obalenie klasycystycznych kanonów sztuki. Nawiązanie do twórczości Szekspira, wskrzeszenie dramatu szekspirowskiego
Ideale: klasycyzm, ład, harmonia, spokój, mimesizm w sztuce. Klasyczny ład, harmonia, spokój jako ideały piękna (mechanistyczne postrzeganie wszechświata)	Niepokój, dysharmonia, ekspresja uczuć w sztuce. Tajemniczość, noc scenerią wydarzeń, fascynacja kulturą średniowiecza
Klasyk – człowiek uczony, erudyta, wolnomysliciel, filozof	Romantyk – szalony poeta targany namiętnościami, uczuciowy, zbuntowany, indywidualista
Zamknięta kompozycja dzieł: kunszt, logika zdarzeń, dydaktyzm	Kompozycja otwarta, tajemniczość, brak chronologii zdarzeń, luki w fabule, uczucie i wyobraźnia zamiast pouczeń
Człowiek (bohater) oświeceniowy to wolnomysliciel, erudyta, filozof i uczony hołdujący księgom i nauce	Bohater romantyczny – gwałtowny, uczuciowy indywidualista, człowiek wyobcowany, samotny, mistyk, często poeta, zbuntowany przeciw światu i rozczarowany jego ideałami.
Gatunki klasyczne: oda, pieśń, hymn, tragedia, komedia, bajka, poemat heroikomiczny	Gatunki nowe: ballada, poemat epicki, dramat romantyczny, poemat dygresyjny
Działania reformatorskie, legalizm, parlamentarna droga dla starań patriotycznych	Bunt, spisek, konspiracja, powstanie przeciw zaborcy. W konsekwencji uwięzienie, zesłanie, śmierć za ojczyznę
• Temat: rozum, człowiek, filozofia	• Temat: miłość, walka, ojczyzna

POKREWIEŃSTWA Z POPRZEDNIMI EPOKAMI

ATMOSFERA ROMANTYZMU

- Europa romantyczna to Europa, która właśnie przeżyła epokę Napoleona. Koniec epoki rozumu był krwawy – rewolucja we Francji, a potem ciąg wojen napoleońskich. Kongres wiedeński w 1815 roku miał uporządkować sprawy. Choć nazwano go „tańczącym”, bo w tym czasie w Wiedniu bal gonił bal, ustalono jednak pewien europejski porządek. Na mocarstwo wyrosła, już bezdyskusyjnie, Rosja. Potęgą są Prusy, obok Austria. Te trzy potęgi wchłonęły państwo polskie – kongres ustalił „Królestwo Polskie pod panowaniem cara”. Francja pozostaje cesarstwem – rządy zaczyna Ludwik XVIII. Potęgą wciąż jest Anglia – jej siła w dużej mierze zależy od ekspansji kolonialnej. Oto Europa na początku XIX wieku.
- Już nie rozum, lecz dusza i serce, nie wiedza, lecz gorące uczucia są autorytetem; wiara, intuicja, gwałtowne przeczucie. Chętniej spoglądali romantycy w stronę baroku, bo podobny był w swojej dysharmonii, w swoim niepokoju, dążeniu do wyrażenia uczuć. Jeszcze bardziej interesowało młodych twórców średniowiecze – tam, wśród opowieści o rycerzach, w świecie znaków, magii i wiary znajdowali to, czego rozumem ogarnąć nie sposób.
- Były to czasy buntu młodych wobec ideologii starszego pokolenia, przeciw schematom i konwenansom. Czasy burzliwe, pełne emocji, namiętności, czasy, w których pojedynek czy samobójstwo z miłości lub rozczarowania światem nie było niczym niezwykłym.
- Zwano epokę czasem burzy i naporu (*Sturm und Drang*), tak bowiem postrzegano ferment twórczy, buntowniczą postawę i aktywne, nowe nastawienie młodzieży. Nazwa pochodzi od tytułu dramatu Klingera. Najbardziej reprezentatywny tytuł nurtu to: *Cierpienia młodego Wertera* (Goethe).

SPECYFIKA POLSKIEGO ROMANTYZMU!

Polega na tym, że ideologia buntu i wolności pada na bardzo podatny grunt – sytuację świeżo utraconej wolności. Dlatego w Polsce temat narodowowyzwoleńczy, powstańczy, mesjanizm narodowy będą szczególnie ważne.

Romantyzm urasta do rangi jednej z najbardziej znaczących epok literackich. Nie tylko dlatego, że tworzyli wówczas romantycy wieszczowie: Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Norwid. Dlatego, że romantyzm wpłynął na polską świadomość, ukształtował polską postawę polityczną, a nawet pewien typ psychologiczny Polaka – powstańca romantyka (jego spadkobiercą będzie inteligent).

WIELKI PATRON – SZEKSPIR

Romantycy odnaleźli w twórczości Szekspira inspirację i natchnienie. Na wzór mistrza budują mroczną atmosferę swoich utworów, podejmują podobne tematy, fantastykę i grozę, przejmują kompozycję dramatu, odbiegającego od uporządkowanych norm klasycznych.

NAWIĄZANIA DO SZEKSPIRA

- Fantastyka – na wzór Szekspira romantycy wprowadzili do swoich utworów postacie fantastyczne, zjawy i wizje – dowodem choćby *Dziady* Mickiewicza (obrzęd dziadów).
- Podobnie jak Szekspir romantycy przyjęli metodę czerpania tematów ze starych kronik i przekazów historycznych, sięgania do historii swojego kraju jako źródła inspiracji.
- Szczególne pokrewieństwo romantyzmu z metodą twórczą Szekspira ujawnia się w kompozycji dramatu romantycznego, gdyż jest on „unowocześnioną wersją” dramatu szekspirowskiego. To Szekspir pierwszy zerwał z regułami tragedii antycznej, „rozprzestrzenił” świat dramatu, zlikwidował jedność miejsca, akcji i czasu, wprowadził sceny zbiorowe i synkretyzm uczynił cechą dramatu.
- Tragiczna miłość Romea i Julii odradza się w perypetiach bohaterów romantycznych, na przykład Gustawa, do niej nawiązuje też Cyprian Kamil Norwid w pięknym wierszu pt. *W Weronie*.

Europa romantyzmu

- To w tym stuleciu zdobędzie popularność kolej żelazna, mieszkania rozświetla najpierw lampy naftowe, a potem nasze znajome żarówki.
 - Kontynent pozna – fotografię, telefon, a także samochód i pierwsze metro – ale to już w końcu stulecia.
- Warto uzmysłowić sobie, że były to dla ówczesnego świata udogodnienia i zmiany w życiu na miarę naszych komórek.

- W pierwszej połowie wieku zmiany nastąpią również w świadomości ludzi, w sposobie odczuwania i postrzegania świata. Romantyk pojmie ograniczenia wiedzy i zakwestionuje potęgę rozumu. W tym duchu tworzyć będą poeci, powstanie zupełnie inna od klasycznej literatura.

Walka o wolność w Europie

- Początek XIX stulecia to w historii fala buntów narodów zniewolonych przez inne – na przykład Grecji przeciw Turcji, co uwiecznił romantyk malarz Delacroix i romantyk poeta Byron (utwór *Giaur*).
- **1821 – 1829** – walka Grecji o wolność (niepodległość została uznana w 1930 r.).
 - **1825** – powstanie dekabrystów w Rosji przeciwko caratowi.
 - **1830** – rewolucja lipcowa we Francji.
 - **1830** – rewolucja sierpniowa w Belgii.
 - **1848** – Wiosna Ludów – walki o wolność na terenie Włoch, Austrii, Węgier i innych państw Europy.

MAPKA KULTURALNA EUROPY

Lord George Byron

ANGLIA

• lord George Byron
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii staje się potęgą gospodarczą po rewolucji przemysłowej, jest też imperium kolonialnym.

Friedrich Schiller

NIEMCY

• Johann Wolfgang Goethe
• Friedrich Schiller
Tworzy je 38 państw, które wchodzą w skład Związku Niemieckiego. W I połowie XIX wieku będą miały miejsce pierwsze ruchy zjednoczeniowe.

Aleksander Puszkina

ROSJA

• Aleksander Puszkina
• Michail Lermontow
Rządzi car Aleksander I. Ważnym wydarzeniem jest powstanie dekabrystów krwawo stłumione przez carat. Również stłumienie polskiego powstania listopadowego. Rosja jest już potęgą!

Wiktor Hugo

FRANCJA

• Wiktor Hugo
• Stendhal
Po klęsce Napoleona Francja wraca na arenę Europy. Znowu jest królestwem, choć 1830 roku przeżywa rewolucję lipcową, po której stanie się monarchią parlamentarną.

WIELCY FILOZOFOWIE ROMANTYZMU

Początek wieku XIX to prawdziwy złoty wiek filozofii niemieckiej. Tworzy ją wielka trójca: Schelling, Hegel, Fichte. Filozofowie poszukują systemu porządkującego całość bytu, chcą odpowiedzieć na pytania dotyczące reguł przyrody, historii i tajemnic ludzkiego istnienia.

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

- Najważniejszy z romantycznych filozofów. Zanim został profesorem uniwersytetu w Berlinie, pracował jako dziennikarz i guwerner.
 - Starał się sformułować prawa rządzące historią. Według niego dzieje mają swój cel, nie są przypadkowe. Źródłem zmian jest ścieranie się przeciwieństw: każdej tezie odpowiada antyteza, a z nich dopiero wyłania się synteza. To tzw. triada heglowska Historia to, zdaniem Hegla, stopniowy rozwój rozumu, w którym to rozwoju ogromną rolę odgrywają wybitne jednostki. One są wykonawcami „woli ducha świata”. Historia przypomina więc teatr, w którym jednostki i narody odgrywają przypisane im role. Odrzucając swoje poprzednie kształty, świadomość osiąga coraz wyższe stopnie rozwoju. Celem tego ciągłego rozwoju jest zjednoczenie bytu i ducha, które pozwoli na osiągnięcie „wiedzy absolutnej”.
- Dialektyka Hegla: teza – antyteza – synteza

FRIEDRICH WILHELM SCHELLING

Według niego filozofia stara się odszukać pierwotną równowagę, więź łączącą człowieka i przyrodę. A przyroda jest bytem absolutnym. Pisał też wiele o sztuce: jest ona, jego zdaniem, drogą do ukazania istoty rzeczy.
Każde prawdziwe dzieło sztuki jest dziełem absolutnie koniecznym.
Twórca w sposób naturalny wyraża i objawia boskość, nic o tym nie wiedząc.

FRIEDRICH SCHLEGEL

Autor ciekawej koncepcji jedności sztuki i nauki (dążenie do ukazania świata jako jedności). Przyczyną tworzenia jest natchnienie, pierwiastek boski – Bóg przemawia przez artystę. Sztuka jest wolna od wszelkich ograniczeń.

Dzieje powszechne są przedstawieniem ducha w jego rozwoju.
Georg Wilhelm Friedrich Hegel

ROMANTYCZNA WYOBRAŹNIA

To romantycy wprowadzają do literatury świat fantazji. Do tej pory o duchach, zjawach, rusałkach i podobnych widmach nie pisano w poważnej literaturze. Owszem, opowiadano sobie w ludowych bajaniach, ale na przykład starsi panowie tworzący klasyczną literaturę w duchu oświecenia uważali to wszystko za zabobon, za skandal i za dziedzinę niegodną pióra. Romantycy – wykpił ich „uczynność”.
W końcu cała ta wiedza nie odpowiadała człowiekowi na najważniejsze pytania: o sens śmierci, o niewyjaśnione zjawiska. A poza tym świat wyobraźni: wizje, sny, umarlaki, rusałki – to świat piękny, straszny, tajemniczy. Stworzony dla poezji, a poeci romantyczni dobrze się w nim czuli.

ŚWIAT

RZECZYWISTOŚĆ MATERIALNA

- sprawdzalna metodami nauki
- sprawdzalna świadectwem zmysłów
- ulubiona przez racjonalistów, ludzi uczonych

RZECZYWISTOŚĆ DUCHOWA

- sprawdzalna tylko poprzez wiarę i uczucie
- powoływana przez wyobraźnię, intuicję, fantazję
- ukochana przez romantyków

POJĘCIA WAŻNE W ROMANTYZMIE

- **Irracjonalizm** – wiara w pozarozumowe metody poznawania świata, w poszukiwanie prawdy drogą uczucia, wiary, wizji – inaczej niż drogą naukowego eksperymentu (racjonalnie).
- **Profetyzm** – dar przewidywania przyszłości, jasnowidzenia, jaki przypisywano niektórym jednostkom.
- **Mistycyzm** – wiara w możliwość kontaktu z bóstwem poprzez widzenie, wizję, sen, skłonności do popadania w takie stany, wiara w to, że każda rzecz ma inną, niewidzialną, niepoznawalną stronę.
- **Mesjanizm** – wiara w posłannictwo, misję do spełnienia wobec całego narodu lub społeczeństwa, przypisywaną jednostkom (np. poecie) lub całym narodom (np. Polsce).
- **Historyzm** – zainteresowanie historią (zwłaszcza średniowieczem), czerpanie z niej tematów i inspiracji.
- **Ludowość** – zainteresowanie twórczością i kulturą ludu, moralnością, obyczajowością – jako źródłem literatury.
- **Indywidualizm** – cecha romantyków, poczucie odrębności, jednostkowości i wyobcowania z tłumem.
- **Orientalizm** – fascynacja kulturą Wschodu.
- **Frenezja** – szaleństwa, zbrodnie, emocje w literaturze.

ZNACZENIE ROMANTYZMU

- Umowną datą końca polskiego romantyzmu jest rok **1863**.
- Klęska powstania styczniowego przyniosła ostateczne rozczarowanie romantycznymi hasłami. Koniec epoki nie oznacza jednak całkowitego odejścia tych ideałów w przeszłość. W kulturze polskiej romantyzm okazał się wyjątkowo długowieczny. Sprzyjały temu zwłaszcza uwarunkowania historyczne – głoszone przez epokę hasła buntu, walki, kult wolności współgrały z polskimi staraniami narodowowyzwoleńczymi.
- Romantyzm pozostawił po sobie wiele narodowych mitów i przeświadczenie o wyższości uczucia nad rozumem „Łam, czego rozum nie złamie”.
- Pozostawił też całą galerię ważnych bohaterów: – romantycznych kochanków – bojowników o wolność ojczyzny. Czasem ich ślad można dostrzec nawet w dziełach kultury masowej.

SPUŚCIZNA PO ROMANTYZMIE

- Stereotyp nieszczęśliwej miłości romantycznej
- Kreacja bohatera romantycznego
- Mit o wyjątkowości artysty i sztuki
- Mit o wyjątkowości narodu polskiego
- Szacunek dla postawy romantyka – wrażliwego, szlachetnego, zdolnego do poświęceń nawet nieracjonalnych.

Modne typy

Młody, zbuntowany wobec świata człowiek. Często artysta. Samotny, melancholijny. gotów pojedynkować się i zginąć w każdej chwili. Często nieszczęśliwie zakochany. Samotny, podróżnik, otulony romantyczną peleryną... tak jak na obrazach Friedricha.

BOHATER ROMANTYCZNY

Ważna jest przede wszystkim **jednostka**. Pod wpływem romantycznego indywidualizmu w literaturze pojawia się specyficzny typ bohatera – człowiek wybitny, o bogatej psychice, przeżywający rozterki i gwałtowne emocje. Czasem egzaltowany, nadwrażliwy, przesadnie silnie reagujący na otaczający świat, stawiający siebie w centrum zainteresowania. Jest podstawową konstrukcją dramatu romantycznego – jego dzieje to oś fabularna, jego tragizm to istota gatunku.

BOHATER ROMANTYCZNY TO:

- samotny, zbuntowany indywidualista pozostający w konflikcie ze światem,
- jest człowiekiem młodym, starość bowiem w tej epoce kojarzy się z niechęcią do zmian i ograniczonymi horyzontami myślowymi – racjonalizmem!
- z przeżywanych przez niego emocji najważniejsze to **miłość** – zazwyczaj na romantyczny sposób nieszczęśliwa
- postać tajemnicza, zazwyczaj lepiej znamy jego duszę niż koleje losu (zdarza się, że nie wiemy nawet, jak ma na imię), jego biografia często pozostaje otwarta – nie poznamy ciągu dalszego.
- w jego biografii następuje niejasny punkt – popełnia samobójstwo, lecz żyje dalej – jako postać przemieniona,
- osobista tragedia powoduje przemianę kochanka w bojownika o sprawę większą, ważniejszą społeczną – na przykład o wolność ojczyzny
- chce zmieniać świat, broni wolności – swojej lub innych – ale jest zwykle samotny, nierozumiany przez ludzi, czasem sam ich odrzuca, przekonany o własnej wyjątkowości,
- wybranej idei poświęca się bezgranicznie – skłonny jest nawet popełnić grzech – a że jest człowiekiem szlachetnym, tu rodzi się jego tragizm (taką ideą może być miłość, ale też wolność, dobro ojczyzny, chęć pomocy innym),

TRZY PODSTAWOWE SCHEMATY ROMANTYCZNEJ KREACJI BOHATERA

BOHATER WERTEROWSKI

Pierwowzór – Werter Goethego. Kluczem do psychologii postaci jest w tym obcowania i niemożności porozumienia ze światem. Stan depresyjny, bolesny i trwały. Przekłada się na kłopoty z podejmowaniem decyzji i wykonywaniem jakichkolwiek bardziej radykalnych manewrów. Bohater werterowski wciąż pozostaje w tragicznej sprzeczności między racjami własnego ja a otaczającego go świata. Ta sprzeczność go paraliżuje i obezwładnia. Los bohatera werterowskiego na ogół kończy się nieszczęśliwie – na przykład tak jak w wypadku pierwowzoru (samobójstwo).

BOHATER BAJRONICZNY

Bohater bajroniczny również pozostaje w tragicznej sprzeczności między racjami własnego ja a otaczającego go świata. Ta sprzeczność go jednak wyzwala. Nasz bohater niczym Bajronowski Giaur przekracza kolejne granice i wyobcowuje się coraz bardziej... I jego los kończy się jednak na ogół marnie. W tym wypadku najczęstszym skutkiem jest szaleństwo.

POLSKI BOHATER ROMANTYCZNY

Zaczyna swą drogę życiową jako bohater werterowski lub bajroniczny. Zakochany, młody poeta – skupia on swe wysiłki na zdobyciu romantycznej ukochanej, bez powodzenia, co, doprowadza go do próby samobójczej. W niejasnych okolicznościach odradza się przemieniony. Nie wiemy, czy mamy do czynienia z duchem, czy po prostu bohater przeżył. Rolę dotychczasowej ukochanej kobiety będącej sensem życia i celem dążeń przejmują jednak rzecz nowa – ojczyzna. Bohater wkracza na drogę kochanka i rycerza ojczyzny, dla której skłonny będzie do poświęcenia i grzechu. Najważniejsi – Gustaw–Konrad z Dziadów i Kordian tytułowy bohater dramatu Słowackiego. Nieco zmodyfikowanym typem będzie Jacek Soplica z *Pana Tadeusza*.

BOHATEROWIE EPOKI: WERTER, GIAUR

GIAUR

Giaur – tytułowy bohater powieści poetyckiej George’a Byrona (*Giaur*) – to innowierca w oczach Turków, bowiem cała mroczna historia rozgrywa się w okupowanej przez nich Grecji. Jest to historia miłości Giaura i pięknej niewolnicy – żony Turka Hassana – Leili. Zakochani zamierzali uciec, lecz okrutny Hassan ukarał niewierną żonę – zawiązaną w worku utopiono w morzu. Zrozpaczony kochanek mści się i zabija Hassana, po czym zamyka się w klasztorze i tu w chwili śmierci opowiada spowiednikowi swoją historię.

- **Typ bajroniczny różni się od werterowskiego** – apatia, bezradność, poddanie się rozterkom czy samobójstwo – są mu obce. To człowiek czynu – walczy o miłość, o kochankę, jest tajemniczy. Podobieństwa z typem werterowskim to gwałtowność uczuć, bunt, rola miłości w życiu, wyobcowanie.
- Typ bajroniczny skojarz z dumą, indywidualizmem, buntem, odwagą i tajemniczością. Z umiłowaniami wolności i walką, także z silnymi emocjami.

Giaur jest typowym przykładem powieści poetyckiej: akcja została przedstawiona niechronologicznie, czytelnik dopiero rekonstruuje fakty. Atmosfera pełna grozy, tajemniczości i dramatycznych wypadków. Giaur to typowy bohater bajroniczny. Utwór cechuje synkretyzm (elementy epickie mieszają się z lirycznymi).

- Warto zwrócić uwagę na orientalizm utworu Byrona – wschodnia sceneria akcji, słownictwo typowe dla kultury Orientu (*giaur, harem, basza* itp.), wschodni bohaterowie i obyczaje. Jest to wyraz romantycznej fascynacji egzotyką Wschodu.
- Ważny jest także wstęp do *Giaura*, tłumaczony przez Mickiewicza tak, by poruszyć sumienia Polaków. We wstępie wskrzesza Byron dawną świetność wolnej Grecji, zniewolonej przez Turków, pisze o walce o wolność – co tak doskonale pasuje do ówczesnej sytuacji Polski.
- Wśród romantycznych tematów *Giaura* wymienić należy właśnie umiłowanie wolności, nieszczęśliwą, tragiczną miłość, bunt i wyobcowanie bohatera oraz problem etyczny – choćby fakt, że Giaur mści się, zabijając, że zemsta nie przynosi mu ulgi.
- Tajemniczość akcji uzyskana jest także przez ukształtowanie głównego bohatera – jego prawdziwego nazwiska ani narodowości, ani pełnej biografii (pełno w niej luk) czytelnik nie poznaje do końca.

WERTER

Cierpienia młodego Wertera Johanna Wolfganga Goethego – utwór jeszcze z okresu preromantyzmu (wydany w 1774 r.). Werter to pierwszy z długiego szeregu romantycznych kochanków. Nadwrażliwy młody człowiek, który przyjeżdża na wieś i zakochuje się w pięknej, tyle że, niestety, już zaręczonej pannie. Werter nie potrafi sobie poradzić z własnymi uczuciami, miłość do Lotty ogarnia go całkowicie, staje się źródłem szczęścia, ale też ogromnych cierpień. Bohater przeżywa „ból świata” (Weltschmerz), który objawia się stanami melancholii, załamania, apatii. Widzi niedoskonałość świata, na przykład niesprawiedliwe podziały społeczne, nie umie jednak ani się przystosować, ani zbuntować. Ucieka od rzeczywistości – najpierw w zachwyt przyrodą, w świat literatury, później decyduje się na samobójstwo.

- Ten typ bohatera – pojawiający się często w romantyzmie – nosi nazwę **bohatera werterowskiego**.
- Typ werterowski skojarz z nadwrażliwością, Weltschmerzem, cierpieniem, rozdarciem duszy, bezradnością wobec norm świata i własnych emocji, załamaniem, samobójstwem.

POWIEŚĆ STAŁA SIĘ BIBLIĄ ROMANTYKÓW

- Wykreowała nowy, romantyczny typ bohatera. Werter uosabia ideologię początku epoki: cechuje go bunt przeciw schematyzmowi, poczucie bliskości z naturą, miłość jest siłą dominująca w życiu.
- Rozpropagowała Weltschmerz jako uczucie młodego pokolenia.
- Nakreśliła wzór romantycznej, nieszczęśliwej miłości.
- Spowodowała modę na typ i strój werterowski (werteryzm).

Zapamiętaj!

- Goethemu zawdzięczamy stworzenie charakterystycznego typu bohatera zwanego werterowskim i całego zjawiska w kulturze polegającego na naśladowaniu postawy Wertera: mody, sposobu myślenia.
- Inspiracją dla innych twórców były też jego ballady (np. *Król Olshzyn, Rybak*) czy poematy (*Herman i Dorothea*), a także *Faust*.

Cechy bohatera bajronicznego

- samotny
- dumny
- tajemniczy
- odwrócony od świata
- nieszczęśliwy
- wierny swojej idei

Kim jest Faust?

- uczonym – mędrcem rozczarowanym nauką
- filozofem poszukującym prawdy
- zbrodniarzem
- kochankiem Małgorzaty
- człowiekiem pragnącym nieść pomoc ludziom

GATUNKI LITERACKIE ROMANTYZMU

W romantyzmie powstają nowe gatunki, typowe dla tej epoki, ściśle związane ze światopoglądem, w związku z czym w literaturze późniejszych epok pojawiają się rzadko lub nawet wcale. Oczywiście nie znikają całkowicie klasyczne gatunki literackie. Nadal powstają ody, sonety czy hymny, nie są to jednak formy najbliższe duchowi romantyzmu.

CZTERY NOWE, POWSTAŁE W ROMANTYZMIE GATUNKI

- dramat romantyczny
- powieść poetycka
- ballada
- poemat dygresyjny

ICH CECHY WSPÓLNE

- Odrzucenie antycznych zasad rządzących literaturą: romantycy łączą tragizm z komizmem, język potoczny z językiem podniosłym, wprowadzają elementy fantastyki – rzecz dla klasyków niedopuszczalna.
- Synkretyzm rodzajowy: łączenie ze sobą elementów liryki, epiki i dramatu. W związku z tym utwory romantyczne sprawiają kłopot, kiedy próbujemy zaklasyfikować je do jednego z trzech rodzajów literackich.
- Luźna, fragmentaryczna kompozycja: twórcy romantyzmu rezygnują z chronologii, a czasem nawet ze związków przyczynowo–skutkowych, bywa że utwór jest zlepkiem scen niezbyt łączących się ze sobą.
- Nastrojowość, tajemniczość.
- Czerpanie inspiracji z motywów ludowych lub orientalnych, a także z historii.

Johann Wolfgang Goethe

DRAMAT ROMANTYCZNY

Utwory z przeznaczeniem na scenę teatralną tworzone od antyku. Dramat romantyczny jest całkowitym novum. Przeznaczony niby do odegrania na scenie – ale jego podstawowa cecha to niesceniczność – czyli trudność w realizacji teatralnej ze względu na wielość miejsc, sceny fantastyczne czy na przykład rozgrywające się w wyobraźni bohatera. Romantycy przewrócili założenia dramaturgii do góry nogami, dlatego zapewne dramat romantyczny to gatunek, który najpełniej wyraża romantyczną postawę wobec świata.

Ważne przykłady

Faust Goethego, *Dziady* Mickiewicza, *Kordian* Słowackiego, *Nie-Boska komedia* Krasińskiego

CECHY GATUNKU

- **Odrzucenie klasycznych zasad** (trzech jedności, decorum). Nie ma już jednego miejsca akcji ograniczonego do pałacowych schodów. Bohater w jednej scenie jest na szczycie gór, w drugiej – w stolicy. Podobnie z czasem – między scenami mijają miesiące i lata. Co do jedności akcji – nie ma już jednego wątku. W dramacie romantycznym jest ich co najmniej kilka. Decorum – czyli odpowiedniość stylu do gatunku – odrzucona. Obok bohaterów wysokiego stanu udział biorą i słudzy, i lud, i istoty nie z tego świata. Nie ma też chóru.
- Różne formy teatralne średniowiecza jak moralitet, misterium mają wpływ na dramat romantyczny (alegoryczny sens prawej i lewej strony, walka sił dobra i zła o duszę ludzką, symultaniczność).
- **Nawiązanie do kompozycji dramatu szekspirowskiego** – powyższe cechy praktykował już Szekspir – łączenie realności z fantastyką – synkretyzm (pomieszczenie) rodzajów literackich – elementy epiki, liryki wplecione w dramat – łączenie przeciwności: scen kameralnych i monumentalnych, tragizmu i komizmu, języka potocznego i podniosłego – kompozycja luźna, fragmentaryczna, zakończenie otwarte – elementy syntezy sztuk
- **Szczególne kreacje bohatera** – to indywidualista zbuntowany przeciwko światu, samotny, często artysta.

Te cechy sprawiały, że dramat romantyczny był przeznaczony raczej do czytania niż do wystawiania na scenie, w związku z tym używa się w stosunku do niego określenia dramat niesceniczny.

Spadkobiercą jest młodopolski dramat symboliczny – na przykład *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego – nawiązaniem do formy dramatu romantycznego: syntezy sztuk (odwołania do koncepcji Ryszarda Wagnera), kompozycji fragmentarycznej, założonej niejasności, fantastyki.

POWIEŚĆ POETYCKA

Nazywana też poematem epickim. Ma fabułę i to dramatyczną, lecz opowiedzianą nie po kolei, pełną luk, niedopowiedzeń (to właśnie luźna kompozycja, achronologia, inwersja czasowa). Jej ośrodkiem jest bohater tajemniczy, indywidualista, dumny, zbuntowany, odwrócony od świata. Powieść poetycka łączy cechy liryki, epiki, dramatu (synkretyzm).

Najważniejsze przykłady z literatury romantycznej:

- *Giaur*, *Korsarz* Byrona,
- *Grażyna*, *Konrad Wallenrod* Mickiewicza,
- *Mnich*, *Arab* Słowackiego.

POEMAT DYGRESYJNY

Utwór, w którym największe znaczenie mają dygresje wplatane przez narratora. Właściwie w interpretacji utworu są ważniejsze niż akcja i bohaterowie – te elementy poematu są tylko pretekstem do przedstawiania dygresji. Narrator w istocie ważniejszy niż bohater, wyraźnie zaznacza swą obecność w utworze: komentuje, ocenia, zwraca się do czytelnika; jego wypowiedzi są swobodne, często ironiczne.

Przykłady poematów dygresyjnych romantyzmu:

- *Wędrówki Childe Harolda* Byrona, uważanego za twórcę gatunku, *Beniowski* Słowackiego.

BALLADA

Jej korzenie sięgają wprawdzie XIII wieku, ale to romantycy uczynili balladę jednym z najważniejszych gatunków swoich czasów. Jest to dłuższy utwór wierszowany o dramatycznej fabule (opowiada o krwawych zdarzeniach), a opowieść ta jest z reguły ludową interpretacją niewyjaśnionych naukowo zjawisk.

Ballady romantyczne

- *Król Olszyn*, *Rybak* Goethego,
- *Rękawiczka* Schillera,
- *Świtezia*, *Świtezianka*, *Lilie*, *Rybka* Mickiewicza

CHARAKTERYSTYCZNE CECHY BALLADY TO:

- synkretyzm – połączenie epiki i liryki, czasem elementy dramatu
- kompozycja fragmentaryczna i szkicowa – zwykle przedstawia jakieś jedno wydarzenie;
- nastrój tajemniczości i grozy (scenerią jest noc, las, cmentarz);
- inspirację stanowią wierzenia ludowe czy wydarzenia legendarne lub historyczne;
- występują postacie fantastyczne – rusałki, upiory, duchy zmarłych.

Friedrich Wilhelm Schelling

INNE GATUNKI WYKORZYSTYWANE PRZEZ ROMANTYKÓW

- sonet, np. *Sonety krymskie* Mickiewicza,
- hymn, np. *Hymn (Smutno mi, Boże...)* Słowackiego,
- oda, np. *Oda do młodości* Mickiewicza,
- komedia, np. *Śluby panieńskie* czy *Zemsta* Fredr,y
- bajka, np. *Przyjaciele* Mickiewicza,
- powieść historyczna, *Stara baśń* Kraszewskiego,
- powieść gotycka, której akcja rozgrywa się zwykle w gotyckim zamku, z udziałem zjaw i duchów, w nastroju tajemniczości i grozy.

NAJWAŻNIEJSZE TEMATY ROMANTYCZNE

ROMANTYCZNA MIŁOŚĆ

Miłość to uczucie, dla którego romantycy żywili szczególny szacunek. Nie mogła być sprawą drugorzędną, jak ogarniała człowieka, to absolutnie, całkowicie, prowadząc do obłądu, odcinając go od innych spraw. Miłość była darem Boga. Była to miłość duchowa, związek dusz – romantycy zapominają o zmysłowej stronie uczucia. Za to przypominają i wykorzystują opisy Petrarke: gorące serce, bladość lica, palające oczy, gorące westchnienie, rozpacz, żar uczuć – oto cechy zakochanego.

Uczucie spada na człowieka od pierwszego wejrzenia i jest wszechogarniające. Wybranka to ideał, kobieta–anioł. Niestety – z reguły przeznaczona dla innego, gdyż romantyczna miłość musi być nieszczęśliwa. Najczęściej względy społeczne (on biedny, ona bogata) powodują niemożliwość spełnienia związku. Zresztą romantycy z pogardą odnoszą się do instytucji małżeństwa, które kojarzyły się z czymś przyziemnym i pospolitym. To bardzo prozaiczna kwestia (zwłaszcza że małżeństwa wówczas wciąż były kontraktami z rozsądku), dużo romantyczniej i poetyczniej jest cierpieć, a nawet – popełnić samobójstwo z miłości. Pamiętajmy jednak, że próba samobójcza była najczęściej nieudana, by romantyczny kochanek odrzucił swoje sprawy prywatne i z kamienną twarzą ruszył do boju za ojczyznę.

NIESZCZĘŚLIWA MIŁOŚĆ

- ➔ • **WERTER** – od niego wszystko się zaczęło! Jest bohaterem bardzo modnej wśród młodych romantyków książki pt. *Cierpienia młodego Wertera* Goethego. Cierpienia polegały na tym, że Werter pokochał Lottę, lecz ta została żoną innego (Alberta). Werter popełnił samobójstwo. Co gorsza, za jego przykładem poszła młodzież tamtych czasów i samobójstwo z miłości stało się modne.
- ➔ • Literacki zyciorys nieszczęśliwej miłości to dzieje **JACKA SOPLICY**. Jak pamiętamy, pokochał Ewę Horeszkównę, córkę Stolnika. Podano mu czarną polewkę – Jacek oszalał z upokorzenia i miłości. Zabił Horeszkę, musiał wyruszyć na tułaczkę. Ewa wyszła za mąż, Soplica znalazł inną żonę, ale dopiero ich dzieci będą ze sobą szczęśliwe.
- ➔ • **KONRAD** z *Dziadów* jest najnieszczęśliwszym z polskich bohaterów. W części IV *Dziadów* występuje jako Gustaw i opowiada dzieje swojej miłości. Jego ukochana wyszła za mąż za innego człowieka. Gustaw oszalał z rozpacz. Zwątpił w księgi, w miłość, w moralność, a także w kobiety („Kobieto, puchu marny...” – tak zwraca się do kobiety w utworze). Na szczęście swą energię skieruje w III części na walkę o wolność. Znajdziemy go w więzieniu, jako spiskowca – Konrada.

POEZJA

W romantyzmie poezja zyskuje postać potężnej siły. Musi pochodzić z natchnienia i geniuszu – na nic tu rzemiosło. Talent poetycki to dar niebios. Poeta ma misję do spełnienia – musi stać na czele narodu i walczyć o sprawy wielkie. Poezja jest arką przymierza między pokoleniami, gwarantuje trwałość tradycji. Poezja tyrtejska zagrzewa do walki. Poeta – geniusz stoi ponad tłumem zwykłych śmiertelników i jest przez nich niezrozumiany. Najważniejszą romantyczną wypowiedzią w tej sprawie jest Wielka Improwizacja – tam wyolbrzymienie roli poety osiąga szczyt – daje bowiem według Konrada moc boską, oznacza nieśmiertelność uprawnia poetę do pojedynku z Bogiem. Ważny też jest Testament mój Słowackiego. Poeta używa tam alegorii ojczyzny jako tonącego okrętu, a poetę – czyli rzecz jasna siebie – umiejscawia na maszcie.

NATURA

Romantycy czynili przyrodę tematem poezji, ale również uznawali ją za siłę ważną w istnieniu świata, nie zawsze zrozumiałą dla człowieka, czasem wręcz niebezpieczną, zawsze jednak piękną, dyktującą nastroj. Nie jest tylko tłem, lecz współuczestnikiem zdarzeń, niemal istota żywa, czująca. Jest żywiołem *Sonetów krymskich* Mickiewicza, odgrywa niebagatelną rolę w *Balladach i romansach*. Zawarty w *Panu Tadeuszu* opis piękna Litwy – to opis miłości ojczyzny i lat dziecińczych.

MISTYCYZM

Kontakt z innym wymiarem, sferą Boga i ducha z aniołami, z istotami pozaziemskimi to doznanie mistyczne. Mistycyzm odegrał ważną rolę w romantycznej filozofii, w ówczesnym widzeniu świata. Sceny mistyczne zamieścili twórcy w swoich dziełach, doświadczenie mistyczne stało się doznaniem i autorów i postaci literackich. Więcej: wiara w istnienie duchowej strony każdego zjawiska czy rzeczy, poszukiwanie go – to także mistycyzm. Nie mogą się odbywać zwyczajnie – kanałami, poprzez które nadchodzą, są: sen, widzenie, wizja, jasnowidzenie, stany paranormalne.

Słynne sceny mistyczne

- *Dziady część II* – obrzęd dziadów, przybycie duchów
- *Dziady część III* – Widzenie księdza Piotra – wizja dziejów Polski
- *Romantyczność* – wizja Karusi

MŁODOŚĆ

- Według romantyków jest jedna z najbardziej istotnych i sprawczych wartości. Romantyzm dokonuje apoteozy młodości – w przeciwieństwie do klasycyzmu, który szanował doświadczenie, wiedzę i wiek mędrca. Romantycy głoszą siłę młodości, moc zapału młodzieńczego, emocji i serca. Nie rozum, a siła ducha, woli i uczuć są w stanie powalić świat na kolana. Potęga młodości skruszy nieczule lody – tylko młodość może wywalczyć nową jakość. Taką definicję znajdziemy w *Odzie do młodości* Mickiewicza.
- Ale oprócz eksplozji siły jest też młodość dotknięta cieniem Weltschmerzu. Typowy młodzieńczy bohater Werter przegrywa ze światem. Jest wrażliwy, łatwo go zranić, nie pojmuje schematycznych ustaleń rzeczywistości – w końcu popełnia samobójstwo.
- Jest więc cechą romantycznej młodości bunt wobec świata i walka o zmiany, cierpienie w imieniu całych społeczeństw. Młodzi są bohaterowie romantyczni – Konrad, Kordian. Walczą i przegrywają – tak na polu prywatnym, jak i społecznym. Piętno tragizmu czyni ich jednak jeszcze bardziej wzniosłymi i szlachetnymi. Jest zatem młodość ogromną potęgą, ale w jej skuteczność romantycy mało wierzą.

Gdzie szukać?

Cierpienia młodego Wertera, Dziady, część IV, Oda do młodości, Kordian

WALKA O WOLNOŚĆ

Temat dominujący w literaturze polskiego romantyzmu, co całkowicie zrozumiałe ze względu na historię Polski: rozbiory stały się klęską Polaków, patrioci nieustannie dążyli do odzyskania niepodległości. Problem ten dotyczył nie tylko Polaków. Z wielkim poparciem spotkała się walka Greków o wyzwolenie spod okupacji tureckiej, zakończona sukcesem. Kiedy w Grecji wybuchło w 1824 roku powstanie, do walczących dołączył George Byron, który zmarł na febrę w siedzibie sztabu powstańczego w Missolonghi.

- Byron nawiązuje do sytuacji Grecji w Prologu *Giaura*.
- Walka o wolność Polski – martyrologia Polaków są głównym tematem *III części Dziadów* Mickiewicza.
- Tęsknota za wolną Polską, nadzieje związane z epoką Napoleona są kanwą *Pana Tadeusza*.
- Spisek, próba zabicia cara to tematy *Kordiana* Słowackiego.

PODRÓŻ

Romantycy kochali podróż. Odkryli piękno gór: zdobywali szczyty Alp, podziwiali także piękno Tatr. Fascynowały ich krajobrazy egzotyczne – w biografiach romantyków, choćby Byrona, Słowackiego, często pojawia się motyw podróży na Wschód. Dla Polaków często podróż łączyła się z przymusową emigracją, nastrojami żalu i tęsknoty za ojczyzną.

- *Faust Goethego* podróżuje w czasie i przestrzeni.
- Mickiewicz swoje doznania z podróży po Krymie zapisuje w *Sonetach krymskich*.
- Odbiciem wrażeń Słowackiego z podróży na Wschód są słynne wiersze: *Grób Agamemnona, Hymn (Smutno mi, Boże...)*.
- Bohaterem podróżującym jest *Kordian* Słowackiego.

INSPIRACJE ROMANTYCZNYCH TWÓRCÓW

NATURA

- W okresie romantyzmu przestaje być tylko pejzażem czy tłem akcji. To siła czująca i działająca – obdarzona duszą. Romantyczna przyroda staje się czasem uczestniczką wydarzeń – ingeruje w życie bohaterów, wymierza kary, tworzy nastrój romantycznych dzieł.
- Nie da się poznać praw rządzących naturą – jest zmienna, pozostaje dla człowieka tajemnicą. Dlatego bywa postrzegana też jako zagrożenie dla człowieka. Jednocześnie romantycy wyraźnie podkreślają jedność człowieka i natury – człowiek i natura są częstkami kosmosu.
- Najczęstsze w romantyzmie motywy pochodzące ze świata natury to gwiazdy, słońce, księżyc, wzburzone morze. Romantyków fascynowały zwłaszcza przejawy mocy natury: wybuchy wulkanów, burza na morzu, majestat gór.
- Romantyczne ujęcie natury w konsekwencji buduje ważną cechę literatury romantycznej – tajemniczość. Atmosfera nocy, burzy, ciemnego boru, dzikiego stepu, nieosiągalnych gór – to świetne tło zdarzeń tajemniczych i niepojętych.

LUDOWOŚĆ

- Gatunki romantyczne
- ballada
 - dramat romantyczny
 - powieść poetycka
 - poemat dygresyjny

- Kultura prostego ludu wiejskiego – to ona fascynuje romantyków, nie antyczne wzorce. Dla nich wierzenia ludowe nie są zabobonami. Stanowią inspirację, podpowiadają temat dzieła, zawierają odwieczne prawdy.
- Romantycy przejęli ludowe poglądy na świat, w którym to, co materialne, łączy się z tym, co duchowe – stąd licznie występujące w ówczesnych dziełach syreny, świtezianki, duchy zmarłych...
- W dziełach romantyków ważne miejsce zajmuje moralność ludu – prosta, a jednak stanowiąca jasną wykładnię postępowania.
- Wynikiem szacunku dla kultury ludowej jest uczuciowość, idea wiary, nie wiedzy. Lud nie jest wykształcony – a głosi najmądrzejsze prawdy. Lud nie zna arystotelesowskich norm – nie narzuca więc swojej sztuce i wyobraźni granic – metafizyka, irracjonalizm, fantazja są tu równoprawne ze światem rzeczywistym.

ORIENTALIZM

- Romantyków pociągało to, co egzotyczne. Zafascynowanie muzułmańskim Wschodem ożywiało wyobraźnię pisarzy i malarzy. Swoich bohaterów umieszczali we wschodniej scenerii, na tle egzotycznych obyczajów i dzikiej przyrody.
- Z orientalizmem łączyło się to, czego pragnął przeciętny odbiorca: silne emocje, niezwykle przygody. Modę rozpoczął Byron, który sam był zafascynowany Wschodem. W polskiej literaturze orientalizm znalazł wielbicieli – nie tylko dzięki barwnej scenerii. Współgra z ważną dla Polaków ideą wolności, rewolucjonizmem – choćby przez podobieństwo historycznej sytuacji z Grecją pod tureckim jarzmem.

HISTORIA – WIEKI ŚREDNIE

- Epoka rycerzy i dam serca szczególnie fascynowała romantyków – bo groźna, mroczna, tajemnicza.
- Twórcy akcję utworów umieszczali często w starych zamczyskach. Bohaterami wielokrotnie są rycerze.
- Nawiązywanie do historii pomagało stworzyć nastrój niezwykłości. Ruiny, grobowce budziły refleksję nad przemijaniem. Poprzez odwołania do przeszłości starano się wytłumaczyć współczesność i odnaleźć prawa rządzące historią.

• TWÓRCZOŚĆ SZEKSPIRA

Romantycy uznali go za swojego duchowego patrona. Szekspir stworzył nowy teatr: zerwał z klasycznymi zasadami decorum i trzech jedności. W jego dramatach pojawiają się duchy i zjawy, atmosfera jest mroczna, a bohaterowie przeżywają gwałtowne emocje – utwory Szekspira nie bez powodu nazywane są dramatami namiętności! Wszystkie te cechy można odnaleźć również w literaturze romantycznej.

OGŁOSZENIE

Ogłoszenie – forma wypowiedzi, której zadaniem jest poinformowanie o: ważnym wydarzeniu, sprzedaży, zamiarze kupna, zatrudnienia kogoś, zgubie, znalezieniu czegoś, itp.

JAK POWINNO WYGLĄDAĆ OGŁOSZENIE?

Przede wszystkim estetycznie. Musi być czytelne.

Ogłoszenie powinno zawierać odpowiedzi na następujące pytania:

- Kiedy?
- Gdzie?
- Co się stało?
- Czym charakteryzuje się przedmiot ogłoszenia?
- Jak skontaktować się z autorem ogłoszenia?

SCHEMAT OGŁOSZENIA:

Uwaga!
.....
.....
(tu wpisujemy treść)
.....
(podpis/nr telefonu/adres)

Uwaga!
14 lutego 2012 roku na osiedlu „Bajka” w Warszawie zaginął brązowy, podpalany jamnik z czarną łatką na prawym uchu. Ma na szyi czerwoną obrozę. Wabi się Dingo. Znalazca pilnie proszony o kontakt. Czeką nagroda.
Zrozpaczony właściciel
tel. 784 443 335

DEDYKACJA

DEDYKACJA – 1.

Wypowiedź, w której autor informuje o poświęceniu komuś swojego dzieła, np.

*Książkę tę dedykuję:
mojej mamie, która ukazała mi magię w moim świecie,
ojcu – za to, że pokazał mi człowieka za zasłoną,
a także mojej siostrze Angeli, za pociechę, gdy ogarnia mnie smutek.*

(Chrisopher Paolini, Eragon)

DEDYKACJA – 2.

Samodzielnie sformułowane przesłanie dla obdarowywanego, które powinno być starannie napisane, właściwie rozplanowane graficznie i zawierać następujące elementy oraz spełniać poniższe warunki:

1. Cytat/złota myśl (koniecznie z podaniem źródła) – od tego można zacząć.
2. Informacja o adresacie.
3. Informacja z jakiej okazji.

4. Treść życzeń.
5. Nadawca (w prawym dolnym rogu).
6. Miejscowość, data (w lewym dolnym rogu).

Pierwsze zdanie dedykacji.

„Historia jest nauczycielką życia.”
(Cyceron)

Edycie Olszańskiej
z wyrazami uznania za zajęcie I miejsca
w Wojewódzkim Konkursie Historycznym
„Ślady przeszłości w mojej miejscowości”.
Życzymy Ci, aby historia
– i ta, którą zgłębiasz, i ta – którą tworzysz,
przyniosła Ci szczęście.

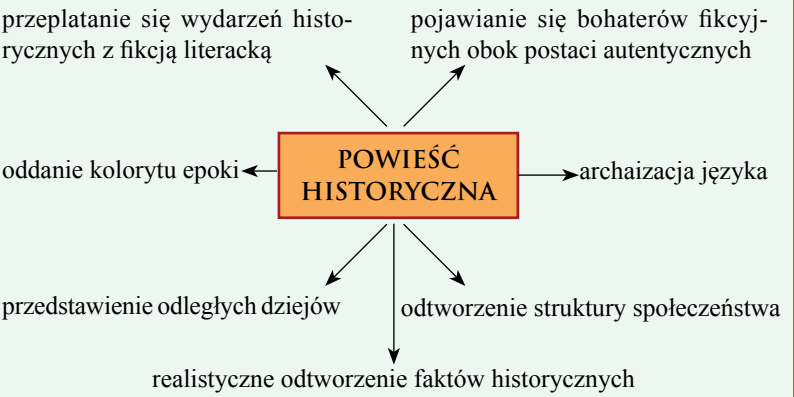
Organizatorzy
Białystok, 05.03.2012 r.

Drugie zdanie dedykacji.

NOTATKA

Notatka – tekst o charakterze informacyjnym; służy skrótowemu przedstawieniu najważniejszych informacji w uporządkowany sposób; powinna być rzeczowa i zwięzła.

Zapamiętaj! Jest bardzo dużo sposobów notowania. Można streszczać teksty, sporządzać plany, (ramowe/ szczegółowe), rysować drzewka, tabele, symbole, łańcuszki, tworzyć mapy skojarzeniowe, itp. Musisz znaleźć najlepszy dla Ciebie sposób notowania. Co to znaczy najlepszy? Taki, który umożliwi Ci zawarcie wszystkich istotnych treści i dzięki któremu nie będziesz mieć problemu z ich odczytaniem i zapamiętaniem.

OBRAZ DYNAMICZNY, STATYCZNY, PLASTYCZNY?

1. OBRAZ POETYCKI – CO TO JEST?

To obraz, obrazek, scenka, świat stworzony w utworze i wyraźnie przedstawiony w danym fragmencie. Łatwo go rozpoznać, gdy jest to pejzaż, scena spotkania, opis chmur, opis malowidła. W wierszu może być kilka obrazów, na przykład: w I zwrotce – obraz gwałtownej burzy, a w II – uspokojenie i cisza po jej zakończeniu. Nie muszę dodawać, że pierwszy będzie dynamiczny (pełen ruchu, zmian), a drugi statyczny (nieruchomy, niezmienny).

2. STATYCZNY CZY DYNAMICZNY?

- **Statyczny obraz** – nieruchomy, uspokojony, niezmienny. Uspione miasto, cichy pejzaż, nieruchomy las – to będą obrazy statyczne. W takim obrazie szukajcie nagromadzenia rzeczowników i przymiotników. To nie znaczy, że nie będzie w nim czasowników! Będą, ale trzeba też popatrzeć na ich wartość znaczeniową: *las zasnął, drzewa stoją*. Te czasowniki niczego nie dynamizują, przeciwnie – utrwalają.
- **Obraz dynamiczny** – wypełniony ruchem, pełen gwałtownych zmian. Tu można liczyć na nagromadzenie czasowników, i to tych zmieniających sytuację. Coś się *wali, burzy, rujnuje, ściera, upada* itp. Takie czasowniki mają moc dynamizowania obrazu.

3. UPLASTYCZNIONY CZY UMUZYKALNIONY?

O ile naprzeciw dynamiki stawiamy obraz statyczny, o tyle barwom i plastyce często przeciwstawia się dźwięk!

Uwaga

To wcale nie znaczy, że zabieg uplastycznienia i umuzykalnienia nie może wystąpić razem. Może, dlatego najlepiej wiedzieć, na czym polega.

- **W obrazach plastycznych** szukamy przymiotników, ale też rzeczowników i czasowników oddających barwy, kształty, cechy wizualne. Będą to:
 - *malownicze szare grzbiety gór we mgle,*
 - *błękitna plama morza,*
 - *głęboka zieleń łąk.*
- **W obrazach umuzykalnionych** szukamy dźwięku. Zorganizują go wyrazy dźwiękonaśladowcze (przypomnijmy **onomatopeję**) oraz odpowiednie czasowniki i rzeczowniki. W zdaniu *na skrzypcach wiatru wygrywane walce* muzykę tworzą rzeczowniki: *skrzypce* i *walce* oraz czasownik: *wygrywane*.

Inne przykłady:

dźwięk wypełnia przestrzeń, płynie muzyka, wzmagają się tony

Obraz plastyczny działał na zmysł wzroku, tekst umuzykalniony działa na zmysł słuchu. Najlepszym więc sposobem na ocenę obrazu będzie pytanie: słyszę go czy widzę?

PRZYKŁADY

- I. *Tak wygląda mój wielki naturalny sen: siedzą w oknie dwie małpy przykute łańcuchem, za oknem fruwa niebo i kąpie się morze.*
Wisława Szymborska

Pieter Bruegel, Dwie małpy

obraz poetycki:
wizja senna – małpy w ramach okiennych, za nimi pejzaż

- II. *Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei, Głosy trwożnej gromady, pomp złowieszcze jęki, Ostatnie liny majtkom wyrwały się z ręki, Słońce krwawo zachodzi, z nim reszta nadziei.*

Adam Mickiewicz

William Turner, Burza morska

obraz poetycki: obraz burzy morskiej

4. RAZ JESZCZE PYTANIE Z PRÓBNEGO TESTU Z LAT UBIEGŁYCH:

Nagromadzenie czasowników w sonecie Żegluga służy:

- A. unieruchomieniu obrazu, B. uplastycznieniu opisu,
C. dynamizacji zdarzenia, D. udźwiękowieniu opisu.

Żegluga

[...]

*Wiatr! – wiatr! – dąsa się okręt, zrywa się z wędzidla,
Przewala się, nurkuje w pienistej zamieci,
Wznosi kark, zdeptał fale i skróś niebios leci,
Obłoki czołem sieka, wiatr chwyta pod skrzydła.
I mój duch masztu lotem buja wśród odmętu,
Wzdyma się wyobraźnia jak warkocz tych żagli,
Mimowolny krzyk łączę z wesołym orszakiem;
Wyciągam ręce, padam na piersi okrętu,
Zdaje się, że pierś moja do pędu go nagli:
Lekko mi! rzeźwo! lubo! wiem, co to być ptakiem.*

Adam Mickiewicz, Sonety krymskie

PODPOWIEDŹ

Gdyby to było pytanie, czy czasowniki służą dynamizacji, czy obraz jest statyczny, nie byłoby problemu. Takie nagromadzenie czasowników gwarantuje dynamikę. Tyle że ich wartość znaczeniowa czyni też obraz... niezwykle plastycznym.

Zauważ:

- *dąsa się,*
- *zrywa się z wędzidla,*
- *nurkuje,*
- *przewala się* – to działa również na zmysł wzroku.

Odpowiedź przestaje być jednoznaczna, pytanie było nieco nieostrożne, oparte na schemacie: jak czasowniki – to dynamika, jak przymiotniki – to plastyka. Nie zawsze jest to takie proste, zwłaszcza w poezji. Co będzie na egzaminie prawdziwym? Mam nadzieję, że pytania będą bardzo precyzyjne.

TEST

1. W dwóch zwrotkach wiersza Mickiewicza masz dwa obrazy poetyckie. Jeden jest statyczny, drugi rejestruje ruch. Dzieje – się to za sprawą:

- a) różnicy między przymiotnikami: *czarne – marne*,
b) różnicy między czasownikami: *stały – przebiegły*,
c) różnicy między rzeczownikami: *opoki – obłoki*,
d) różnicy między rzeczownikami: *twarze – kształty*.

Nad wodą wielką i czystą

*Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrystą,
Odbiła twarze ich czarne,*

Nad wodą wielką i czystą

*Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrystą
Odbiła kształty ich marne.*

Adam Mickiewicz *Nad wodą...*

2. Czym różnią się powyższe obrazy poetyckie?

- a) Są takie same.
b) W pierwszym – tematem są opoki (góry), w drugim niebo.
c) Są to zupełnie inne miejsca.
d) W pierwszym chodzi o ludzi, w drugim o chmury.

3. Przeczytaj fragment wiersza:

*Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekazacie,
Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
A póki okręt walczył – siedziałem na maszcie,
A gdy tonął – z okrętem poszedłem pod wodę...*

Juliusz Słowacki *Testament mój*

A. Jaką alegorię zawarł w tej strofie poeta?

- a) poety – wieszczka b) zbolalej ojczyzny
c) ojczyzny – tonącego okrętu d) testamentu

B. Strofa zawiera dwa obrazy okrętu: walczącego i tonącego. Czy to obrazy:

- a) statyczne b) dynamiczne,
c) umuzykalnione d) żadne z powyższych

4. Przeczytaj strofę wiersza K. K. Baczyńskiego

*Wiatr drzewa spienia. Ziemia dojrzała.
Kłosa brzuch ciężki w górę unoszą
i tylko chmury – palcom czy włosom
podobne – suną drapieżnie w mrok.*

Obraz poetycki zarysowany w tej strofie jest:

- a) statyczny i plastyczny
b) dynamiczny i plastyczny
c) umuzykalniony i plastyczny
d) dynamiczny i umuzykalniony

5. Przeczytaj fragment *Reduty Ordona*:

*Tam kula lecąc, z dala grozi, szumi, wyje,
ryczy jak byk przed bitwą, miota się, grunt ryje,
już dopadła: jak boa wśród kolumn się zwija,
pali piersią, rwie zębem, oddechem zabija.*

A. Nagromadzenie czasowników sprawia, że obraz poetycki jest:

- a) statyczny
b) dynamiczny
c) i statyczny, i dynamiczny
d) ani statyczny, ani dynamiczny

B. W strofie zawarte są dwa porównania. Poeta porównuje kulę do dwóch zwierząt. Wymień, jakie to zwierzęta:

.....

C. Takie przedstawienie niszczącego działania kuli możemy nazwać:

- a) personifikacją b) animizacją
c) porównaniem homeryckim d) parafrazą

D. Który ciąg czasowników organizuje warstwę dźwiękową strofy i można nazwać go onomatopiejami?

- a) *szumi, ryczy, wyje*
b) *zwija, pali, rwie*
c) *rwie, zabija, ryczy*
d) *szumi, wyje, pali*

ODPOWIEDZI:

1. b), 2. b), 3. A. c), B. b), 4. b), 5. A. b), B. byk, boa, C. b), D. a)

SKŁADNIA

CZYM JEST SKŁADNIA?

Składnia to nauka o budowie wypowiedzeń, czyli o budowie zdań i równoważników zdań. Opisuje części składowe wypowiedzeń i sposoby ich połączeń.

CZYM JEST WYPOWIEDZENIE

- ➔ **Wypowiedzenie** – jest to grupa wyrazów, która zawiera zrozumiałą informację i jest połączona treściowo i gramatycznie.
- ➔ **Co to znaczy połączenie treściowe?**
To znaczy, że wyrazy w wypowiedzeniu ułożone są tak, by stanowiły logiczną całość. Wyrazy: *ku-pię, tata, wczoraj, samochód* – nie tworzą wypowiedzenia, bo nic nie znaczą.
- ➔ **Co to znaczy połączenie gramatyczne?**
Oznacza to, że wyrazy w wypowiedzeniu użyte są w odpowiednich formach gramatycznych. Wypo-wiedzenie: *Tata lubi prowadzić samochodem* – wyraz *samochodem* użyty został niepoprawnie gra-matycznie. Zdanie poprawne: *Tata lubi prowadzić samochód*.
- ➔ **Czym jest zdanie?**
Zdanie to takie wypowiedzenie, które zawiera orzeczenie w formie osobowej. *Marek nie lubi mle-ka. Magda napisze list do ciotki.*
- ➔ **Czym jest równoważnik zdania?**
To wypowiedzenie, które **nie zawiera orzeczenia w formie osobowej**.
 - *Nareszcie ciepło. Cisza!*
 - *Za chwilę odjazd pociągu.*
 - *Kto tam?*
 - *Palenie zabronione.*
 - *Za chwilę koniec przedstawienia.*

WYPOWIEDZENIA NIECZASOWNIKOWE:

- ➔ **RÓWNOWAŻNIK ZDANIA** – wypowiedzenie, które nie zawiera osobowej formy czasownika, ale dopuszcza możliwość jej wprowadzenia, np.
 - *Kto tam?* (równoważnik zdania – brak orzeczenia)
 - *Kto tam jest?* (zdanie – jest orzeczenie)
- ➔ **ZAWIADOMIENIE** – wypowiedzenie, które nie zawiera osobowej formy czasownika i nie do-puszcza możliwości jej wprowadzenia; do zawiadomień zaliczamy najczęściej nagłówki, tytuły, np. „*Niecodzienne znalezisko*”, „*Szyf*”
- ➔ **WYKRZYKNIE NIE** – wypowiedzenie, które nie zawiera osobowej formy czasownika i nie do-puszcza możliwości jej wprowadzenia; zawiera silny ładunek emocjonalny, np.
 - *No jasne!*
 - *Ojej!!!*

WYPOWIEDZENIA CZASOWNIKOWE:

SKŁADNIA ZDANIA POJEDYNCZEGO

zdanie pojedyncze – zdanie zawierające jeden czasownik w formie osobowej, czyli jedno orzeczenie, np. *Dobrze się hawie.*

ZDANIE POJEDYNCZE

NIEROZWINIĘTE

składa się tylko z orzeczenia lub z podmiotu i orzeczenia

Śpiewa.

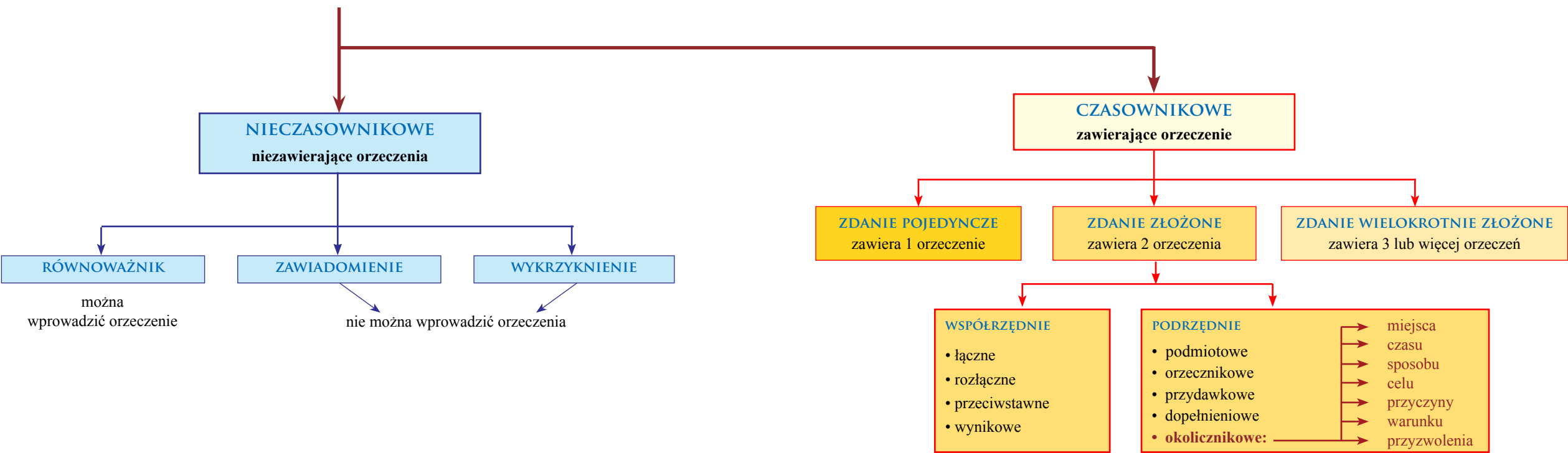
Marek recytuje.

ROZWINIĘTE

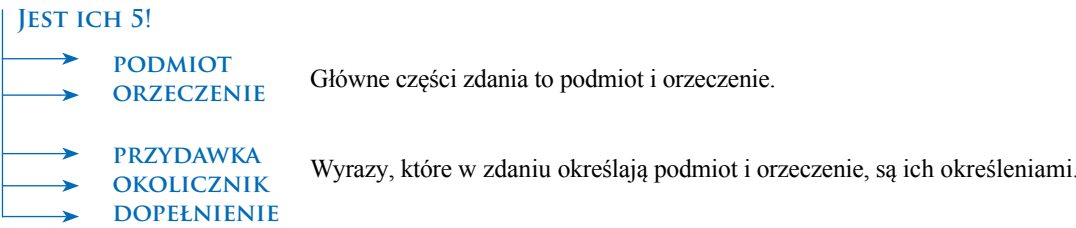
składa się z podmiotu, orzeczenia i wyrazów określających

Moja siostra Kasia śpiewa pięknie i głośno.

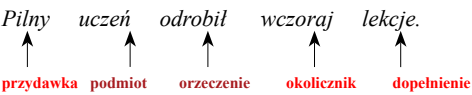
WYPOWIEDZENIE

CZĘŚCI ZDANIA

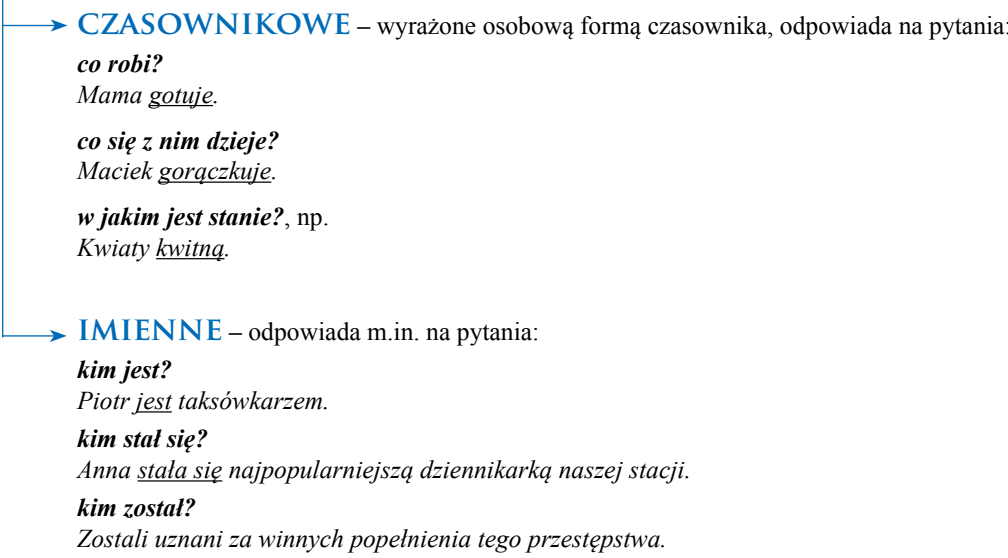
ZAPAMIĘTAJ WSZYSTKIE CZĘŚCI ZDANIA NA PRZYKŁADZIE!

ORZECZENIE

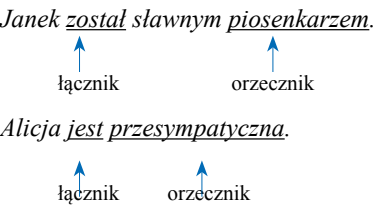
– czasownik w formie osobowej występujący w zdaniu. Wyraża czynność lub stan podmiotu.

RODZAJE ORZECZEŃ:

ORZECZENIE IMIENNE SKŁADA SIĘ Z DWÓCH CZĘŚCI:

- **łącznika** wyrażonego osobową formą czasownika
 - **być**,
 - **stać się**,
 - **zostać**
- oraz z **orzecznika** będącego inną częścią mowy, np.

Jak zapytać o orzeczenie?

- co robi?,
- co się z nim dzieje?

Uwaga!!!

Bez orzeczenia **nie ma** zdania.

Uwaga!

Analizę zdania zawsze zaczynamy od wyszukania orzeczenia.

PODMIOT

– nadrzędna część zdania, która oznacza to, o czym w zdaniu orzekamy za pomocą **orzeczenia**; podmiot może nazywać osoby, zwierzęta, zjawiska, rzeczy, itp., o które najczęściej pytamy – **kto? co?**, np.

Monika lubi małe dzieci.
Wycieczka bardzo się udała.

Najczęściej w funkcji podmiotu występuje **rzeczownik** lub **zaimek rzeczowny** w mianowniku, np.

Monika dobrze się uczy. Ona jest bardzo pracowita.

Zapamiętaj! W funkcji podmiotu mogą też wystąpić inne części mowy, jeśli mają znaczenie rzeczownika:

- podmiot wyrażony **przymiotnikiem**
 - ***Chorzy** czekają przed gabinetem lekarza.*
- podmiot wyrażony **czasownikiem**
 - ***Tańczyć** jest przyjemnie.*
- podmiot wyrażony **spójnikiem**
 - „I” *jest spójnikiem.*
- podmiot wyrażony **liczebnikiem**
 - *Siedem jest liczbą nieparzystą.*

RODZAJE PODMIOTÓW:

- **gramatyczny** – wyrażony rzeczownikiem w mianowniku, np. *Klara kocha Wacława.*
- **logiczny** – wyrażony rzeczownikiem w dopełniaczu; najczęściej związany jest z orzeczeniem, w którym jest mowa o braku, ubywaniu, przybywaniu, np.
Marka nie było w szkole.
Zabrakło mi pieniędzy.
Wody w rzekach przybyło.
- **domyślny** – nie jest wyrażony jako osobny wyraz, ale możemy się go domyślić na podstawie formy orzeczenia lub zdania poprzedniego, np.
Bardzo lubię Michała. (Ja)
Jest zabawny. (On, czyli Michał)
- **szeregowy** – funkcję podmiotu pełni jednocześnie kilka wyrazów współrzędnych względem siebie, np.
Gruszki, śliwki, jabłka i winogrona są moimi ulubionymi owocami. *Mama z tatą wyszli do teatru.*
- **zbiorowy** – wyrażony rzeczownikiem w liczbie pojedynczej oznaczającym zbiorowość, np.
Mieszkaństwo jest stanem społecznym.

ZDANIA BEZPODMIOTOWE:

Są zdania, w których nie ma wyrażonego podmiotu, ale także nie można się go domyślić ani na podstawie formy orzeczenia, ani na podstawie zdań poprzednich. Należą do nich zdania:

- w których orzeczenie wyrażone jest nieosobową formą czasownika zakończoną na **-no**, **-to**, np.
Zamknięto dyskotekę. *Zburzono most.*
- w których występują czasowniki modalne, np.
Można rozmawiać. *Trzeba być ostrożnym.*
- mówiące o zjawiskach przyrody/pogodowych, np.
Świta. *Okolo południa zachmurzyło się.*
- mówiące o stanach fizycznych i psychicznych, np.
Mdli mnie. *Burczy mi w brzuchu.* *Kłuje mnie w boku.*

DOPEŁNIENIE

- jest najczęściej określeniem czasownika, rzadziej przymiotnika lub przysłówka;
- funkcją dopełnienia jest dopełnianie (uzupełnianie) treści określanych wyrazów. Jeśli usłyszysz zdanie:
Ola i Rafał rozmawiali wczoraj.
– to właściwie nie wiesz, o czym rozmawiali. Potrzebne jest dopełnienie – ono uzupełni treść, np.
Ola i Rafał rozmawiali wczoraj o klasowej wycieczce. (o kim? o czym? – o klasowej wycieczce).

ODPOWIADA NA PYTANIA:

- **kogo? czego?**
– spotkałem koleżankę,
– lepiej od niego
– uczę się angielskiego
- **komu? czemu?**
- **kogo? co?**
– chętny do nauki,
– lepiej od niego
- **z kim? z czym?**
Poszliśmy z mamą na zakupy.
- **o kim? o czym?**
– rozmawialiśmy o filmie

JAKA CZĘŚĆ MOWY MOŻE BYĆ DOPEŁNIENIEM?

- **Rzeczownik** w różnych przypadkach (oprócz mianownika i wołacza), np.
*Wczoraj rozmawialiśmy o **przedstawieniu**.*
*Piotr zapomniał **książek**.*
- **Czasownik** w formie bezokolicznika, np.
*Krzysiek pomógł **nieść** zakupy.*
- **Zaimek rzeczowny**, np.
*On liczył na **ciebie**.*

RODZAJE DOPEŁNIENI:

- **BLIŻSZE** – w zdaniu przekształconym ze strony czynnej na bierną z dopełnienia staje się podmiotem, np.

*Malarz (podmiot) **maluje** (orzeczenie) **obraz** (dopełnienie).*
↑ ↑ ↑
wykonawca czynności czynność przedmiot czynności
– Zdanie w stronie czynnej

*Obraz (pod.) **jest malowany** (orz.) **przez malarza** (dop.).*
↑ ↑ ↑
przedmiot czynności czynność wykonawca czynności
– zdanie w stronie biernej
- **DALSZE** – zachowuje swoją formę i nie zmienia funkcji składniowej w przypadku przekształcenia zdania ze strony czynnej na bierną, np. rzeczownik **piórem** w obu zdaniach pełni funkcje dopełnienia:
 - *Marta pisze opowiadania wiecznym **piórem**.*
– zdanie w stronie czynnej
 - *Opowiadania są pisane przez Martę wiecznym **piórem**.*
– zdanie w stronie biernej

OKOLICZNIK

- **jest najczęściej określeniem czasownika**, rzadziej przymiotnika lub przysłówka. Należy do grupy orzeczenia, a jego zadaniem jest najczęściej określanie czasownika.
- Okolicznik może określać też przymiotnik**, np. ***bardzo** ciepły dzień.*

- **informuje o okolicznościach**, czyli:

- o czasie,
- miejscu,
- sposobie,
- celu,
- przyczynie,
- warunku,
- przyzwoleniu.

ODPOWIADA NA INNE PYTANIA NIŻ DOPEŁNIENIE:

- • **OKOLICZNIK CZASU:**
kiedy?
jak długo?
jak dawno?
odkąd
dokąd?
– wrócił wczoraj, posiedzi do niedzieli
- • **OKOLICZNIK MIEJSCA:**
gdzie?
skąd?
dokąd?
którędy?
– leży na kanapie, wędrowali przez las
- • **OKOLICZNIK SPOSOBU:**
jak?
w jaki sposób?
– pisze starannie, czyta płynnie
- • **OKOLICZNIK CELU:**
po co?
w jakim celu?
– wyszedł po chleb, przyszedł po radę
- • **OKOLICZNIK PRZYCZYNY:**
dlaczego?
z jakiego powodu?
z jakiej przyczyny?
– płakał z radości, nie przyjechałam z powodu choroby
- • **OKOLICZNIK WARUNKU:**
pod jakim warunkiem?
w jakim wypadku?
– nie jedź w razie deszczu
- • **OKOLICZNIK PRYZWOLENIA:**
mimo co?,
mimo czego?
– spacerujemy mimo zawiei

PRZYDAWKA

Przydawka jest tą częścią zdania, która określa rzeczownik.

JAKIE FUNKCJE PEŁNI PRZYDAWKA?

Określa właściwości i cechy osób, przedmiotów, zjawisk, których nazwami są rzeczowniki np. barwę, wielkość, kształt, kolor albo przynależność do kogoś.

NAJCZĘŚCIEJ ODPOWIADA NA PYTANIA:

- **jaki? jaka? jakie?**
*Kupiłem **duże** jabka.*
(przydawka – **duże** określa wielkość rzeczownika – *jabek*)
*Marta kupia **niebieską** sukienkę.*
(przydawka – **niebieską** – określa kolor rzeczownika – *sukienkę*)
- **który? która? które?**
Trzeci na mecie
- **czyj? czyja? czyje?**
Odwiedził nas brat taty.
Jej sweter.
- **ile?**
Dużo marchwi
- **czego?**
Psia kość
- **z czego?**
Kapelusz ze słomy
Koszula z jedwabiu

Pamiętaj!
Przydawka w zdaniu zawsze określa rzeczownik.

JAKA CZĘŚĆ MOWY MOŻE BYĆ PRZYDAWKĄ?

- **RZECZOWNIK**
np. *Paweł pożyczył mi książkę **Moniki**.*
- **WYRAŻENIE PRZYIMKOWE**
np. *Widziałem w skansenie dach **ze słomy**.*
*Sweter z **welny** jest bardzo ciepły.*
- **LICZEBNIK**
np. *Kupiłem **pięć** zeszytów.*
*Zrobiłem **pięte** zadanie.*
- **ZAIMEK**
np. *Kupiłem loda **mojemu** brata.*
- **PRZYMIOTNIK**
np. *Przeczytałem **ciekawą** książkę.*
*Kupiłem **ładny** sweter.*
- **IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY CZYNNY**
np. *Widziałem **plonący** las.*
*Poczułem **piekący** ból.*
- **IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY BIERNY**
np. *Na stole leżały **zamalowane** kartki.*
***Zabrudzone** obrusy należy uprać.*

ZWIĄZKI WYRAZÓW W ZDANIU

ZWIĄZKI SKŁADNIOWE/WYRAZOWE

– wyrazy połączone ze sobą znaczeniem i formą gramatyczną

- ZWIĄZKI ZGODY
- ZWIĄZKI RZĄDU
- ZWIĄZKI PRZYNALEŻNOŚCI

W ZDANIU MAMY RÓWNIEŻ

- **ZWIĄZEK GŁÓWNY** – **związek podmiotu z orzeczeniem**, przy czym podmiot jest w tym związku wyrazem nadrzędnym, ponieważ to on narzuca orzeczeniu osobę, liczbę i rodzaj, np. *Mama pracuje.*
- **ZWIĄZKI POBOCZNE** – pozostałe związki wyrazów w zdaniu.

CZYM SĄ ZWIĄZKI WYRAZOWE?

To połączenia wyrazów, z których jeden musi być nadrzędny (określany), a drugi podrzędny (określający).

czerwony samochód – związek wyrazowy

czerwony	samochód
wyraz ten, mówi nam, jakiego koloru jest samochód, określa wyraz nadrzędny jakim jest <i>samochód</i>	wyraz nadrzędny jest ważniejszy w wypowiedzeniu

ZWIĄZEK ZGODY

– występuje wówczas, gdy dwa wyrazy są ze sobą zgodne pod względem: **przypadku, liczby i rodzaju**.
(W trakcie odmiany przez przypadki oba wyrazy zmieniają formy),

np.	<i>moja mama</i>	<i>mądry człowiek</i>
	<i>mojej mamy</i>	<i>mądrego człowieka</i>
	<i>mojej mamie</i>	<i>mądremu człowiekowi</i>

Związek zgody jest to:

- związek **rzeczownika z przymiotnikiem** lub **zaimkiem przymiotnym**;
- zawsze związek **podmiotu i orzeczenia**, czyli **związek główny**, np. *kwiaty kwitną*

Zdanie: *Ojciec kupił czerwony samochód.*

W związkach zgody wyraz podrzędny dostosowuje swoją formę gramatyczną do wyrazu nadrzędnego. Szukamy więc wyrazów, które gramatycznie zgadzają się ze sobą.

ojciec kupił – wyrazy mają liczbę pojedynczą, są rodzaju męskiego

czerwony samochód – liczba pojedyncza, rodzaj męskoosobowy, przypadek – biernik

ZAPAMIĘTAJ!

Związek zgody to:

wyraz określany + wyraz określający = ta sama liczba, rodzaj, przypadek

Najłatwiejszy do rozpoznania związek zgody to połączenie orzeczenia i podmiotu, np.

Anka poszła do kina.

Zuzia usnęła wczoraj o siódmej.

Chłopcy wygrali mecz koszykówki.

Uwaga:

wyraz nadrzędny + wyraz podrzędny = związek wyrazowy

samochód + czerwony
= w tym przypadku to **związek zgody**

Zapamiętaj!

Rzeczownik pospolity połączony z rzeczownikiem własnym to też związek zgody, np.

rzeka Odra, miasto Szczecin, gazeta Gimbus, pies Kleks.

Zapamiętaj!

Związek zgody jest związkiem głównym w zdaniu.

Szukając związku zgody, zwracaj uwagę na **rzeczowniki** – one zwykle są wyrazami nadrzędnymi. Mogą być połączone:

- z **przymiotnikiem**, np. *Olka kupiła tylko dojrzałe jabłka*. (liczba mnoga, rodzaj niemęskoosobowy, przypadek – biernik),
- z **zaimkiem przymiotnym**, np. *Po przyjeździe ze szkoły Anka z radością oznajmiła rodzicom: Będziecie dumni z moich ocen*. (liczba mnoga, rodzaj niemęskoosobowy, przypadek – dopełniacz),
- z **liczebnikiem**, np. *Michał przeczytał w lutym sześć książek*. (przypadek – biernik, rodzaj niemęskoosobowy),
- z **imiesłowem przymiotnikowym czynnym**, np. *Wiosną najbardziej lubię przyglądać się kwitnącym drzewom*. (liczba mnoga, rodzaj niemęskoosobowy, przypadek – celownik),
- z **imiesłowem przymiotnikowym biernym**, np. *Dlaczego jeszcze nie schowałeś umytych naczyń?* (liczba mnoga, rodzaj niemęskoosobowy, przypadek – dopełniacz).

ZWIĄZEK RZĄDU

– występuje wówczas, gdy przez przypadki odmienia się tylko jeden wyraz, mimo że oba wyrazy są odmienne, np.

*babcia Majki,
babci Majki,
babcię Majki*

*posąg z marmuru,
posągu z marmuru,
posągowi z marmuru*

- Związek rzędu to:**
- związek rzeczownika z rzeczownikiem lub z wyrażeniem przyimkowym;
 - zawsze związek **orzeczenia z dopełnieniem**, np.

*bawi się klockami,
przesłuchują świadka*

Uwaga! szukając w zdaniu związku rzędu, znajdź **dopełnienia**. To dopełnienie jest wyrazem podrzędnym (z przyimkiem lub bez przyimka), którym rządzi jakiś wyraz nadrzędny, najczęściej – orzeczenie lub inne dopełnienie, np.

*Adam przyniósł lampę.
Zapomniałem zeszytu.
Nie rozumiem zadania.
Nie rozumiem Magdy.*

JAK ROZPOZNAĆ?

Wystarczy jeśli między wyrazem nadrzędnym, a podrzędnym postawisz pytanie jednego z przypadków, np.

- *przyniósł* (co?) *lampę*
- *zapomniałem* (czego?) *zeszytu*
- *nie rozumiem* (czego?) *zadani*
- *nie rozumiem* (kogo?) *Magdy*

Pytania przypadków są znakiem rozpoznawczym związków rzędu:

- *obraz* (kogo?) *Kossaka*
- *oglądam* (co?) *film*
- *godny* (czego?) *zaufania*
- *widzę* (kogo?) *Janka*

WAŻNE W ZWIĄZKU RZĄDU!

- Wyraz nadrzędny rządzi formą gramatyczną wyrazu podrzędnego.
- Przypadek wyrazu podrzędnego jest stały. Nawet gdy wyraz nadrzędny zmienił swoją formę, np.
*Samochód Krzyśka stoi przed blokiem.
Nie lubię jeździć samochodem Krzyśka.
Wymij torby z samochodu Krzyśka.*

• WYRAZAMI OKREŚLANYMI MOGĄ BYĆ:

- **rzeczowniki**, np.
*zeszyt Doroty,
płacz dziecka,
dom babci,
koszyk z wikliny,*
- **czasowniki**, np.
*piszę wypracowanie,
widziałem Janka,
oglądał film,*
- **przymiotniki**, np.
*godny zaufania,
żądny wiedzy,
pewny zwycięstwa,*
- **imiesłowy przysłówkowe i przymiotnikowe**, np.
*jedząc jabłko,
napisany ołówkiem,
jadący pociągiem.*

ZWIĄZEK PRZYNALEŻNOŚCI

– jest to każdy związek, w którego skład wchodzi **okolicznik**, np.

*wraca późno,
biegnie szybko*

Chcąc szybko rozpoznać w zdaniu związek przynależności znajdź **okoliczniki i orzeczenie**.

Okolicznik + określane przez niego orzeczenie – to związek przynależności, np.

*biegł szybko
szedł powoli
lubił bardzo
jadę do domu
pisał starannie*

Wyraz nadrzędny i podrzędny łączą się ze sobą w sposób logiczny. Mówiąc *pisał starannie*, wiemy, że wyraz *starannie* określa wyraz *pisał*.

PAMIĘTAJ, ŻE W ZWIĄZKU PRZYNALEŻNOŚCI:

- występują **okoliczniki**:
- • **miejsca**,
np. *stał blisko, pojechali daleko, stała przy poczcie,*
 - • **czasu**,
np. *słyszałem wczoraj, zrobię jutro,*
 - • **sposobu**,
np. *spał spokojnie, biegł szybko, czytał dokładnie,*
 - • **celu**,
np. *idę na koncert, poszedł po gazetę, poszli na spacer,*
 - • **przyczyny**,
np. *czerwienił się ze złości.*

- Wyraz podrzędny zwykle jest nieodmienny.
- Wyrazem nadrzędnym, oprócz czasownika, może być również **przymiotnik** – *bardzo ładny*, lub **przysłówek** – *bardzo ładnie*.

Zapamiętaj!
Związki rzędu i przynależności to związki poboczne.

HISTORIA – TEST

Epoka żelaza, pary i węgla

1. Pierwsza faza rewolucji przemysłowej przypada na

- A. wiek XVIII
- B. przełom wieku XVIII/XIX
- C. wiek XIX
- D. II poł. XIX w

2. Pierwszą fazę rewolucji przemysłowej nazywa się

- A. epoką żelaza
- B. epoką pary
- C. epoką węgla
- D. wszystkie odpowiedzi są poprawne

3. Rozstrzygający wynalazek w pierwszej fazie rewolucji przemysłowej to

- A. maszyn parowa
- B. kolej żelazna
- C. statki o napędzie parowym
- D. wszystkie odpowiedzi są poprawne

4. W I połowie XIX w. państwo przodujące w rozwoju gospodarczym to

- A. Francja
- B. Wielka Brytania
- C. Niemcy
- D. Austria

5. Skutkiem przeniesienia produkcji towarów do fabryk było

- A. usprawnienie organizacji procesu wytwarzania
- B. zaostrzenie dyscypliny pracy
- C. zwiększenie wydajności pracy
- D. wszystkie powyższe

6. Zaznacz P (Prawda) lub F (Fałsz).

	P	F
I. Wraz z rewolucją przemysłową nastąpiła eksplozja demograficzna.		
II. Eksplozji demograficznej towarzyszyła urbanizacja.		
III. Mieszkańcy miast w poszukiwaniu pracy przenosili się na wieś.		
IV. Nowe fabryki zakładano w centrum miast, a wokół nich powstawały robotnicze kamienice.		
V. Eksplozja demograficzna była możliwa dzięki wzrostowi wydajności w rolnictwie.		
VI. Jednym z czynników warunkujących wzrost wydajności w rolnictwie było upowszechnienie upraw kukurydzy i kartofli.		

Przemiany społeczne i polityczne

1. Nowe grupy społeczne, które powstały na skutek rewolucji przemysłowej to

- A. mieszczenie i robotnicy
- B. arystokracja i burżuazja
- C. burżuazja i robotnicy
- D. mieszczenie i arystokracja

2. Związki zawodowe powstały w celu

- A. zachęcania małorolnych chłopów do pracy w fabrykach,
- B. rekrutowania do pracy w fabrykach ludzi pracujących sezonowo,
- C. walki robotników fabryk o poprawę warunków życia,
- D. wymuszania zatrudniania w fabrykach dzieci robotników.

3. Ustawodawstwo socjalne nie zakładało

- A. przejęcia władzy w państwie,
- B. ustawowego skracania czasu pracy,
- C. zakazywania zatrudnienia dzieci,
- D. obowiązkowych ubezpieczeń od chorób, skutków wypadków, inwalidztwa i starości.

4. Na diagramie odszukaj nazwy dwóch ideologii, które narodziły się w XIX w.

P	O	S	U	O	B	M	C	E	J	Z	A	W	I	K	L	I	D	G	Z	Ó	S	M	A	N
N	A	I	A	Y	C	Z	F	H	J	K	J	Ą	R	O	T	N	Ś	A	L	L	T	I	Z	M

Zjednoczenie Włoch

1. Uzupełnij luki w tekście.

Jednym z najważniejszych wydarzeń politycznych 2 poł. XIX w. było zjednoczenie (a) Dokonało się ono wokół najsilniejszego państwa włoskiego – (b)..... dzięki polityce premiera (c)..... Sojusz z (d)..... przeciw (e)..... i przegrana (f)..... w wojnie z 1859r. doprowadziły do zjednoczenia większości państwec pod berłem (g)..... Proces tern wspomagala „wyprawa tysiąca” pod wodzą (h)..... . Poza Włochami pozostały (i) oraz (j)....., który został zajęty w 1870 r., stając się stolicą zjednoczonych Włoch. Powstanie Królestwa Włoskiego ogłoszono w (k)..... w 1861r.

Turyn, Giuseppe Garibaldi, Camillo Cavour, Włochy, Królestwo Sardynii, Austria, Francja, Rzym, Wenecja, Wiktor Emanuel II

2. Uporządkuj wydarzenia chronologicznie.

- Wojna z Austrią.
- Połączenie Królestwa Sardynii z Lombardią.
- Zjednoczenie większości terytorium pod berłem króla Sardynii.
- Podjęcie misji zjednoczenia przez Królestwo Sardynii.
- Zajęcie Rzymu w 1870 r.
- „Wyprawa tysiąca” prowadzona przez Giuseppe Garibaldiiego.
- Pragnienie zjednoczenia kraju pod wpływem idei romantyzmu i Wiosny Ludów.
- Sojusz z Francją.
- Proklamowanie Królestwa Włoskiego.

Zjednoczenie Niemiec

1. Podkreśl właściwy szereg przyczynowo – skutkowy.

A. wojna francusko – pruska zakończona podpisaniem pokoju we Frankfurcie nad Menem – objęcie rządów przez kanclerza Bismarcka – powstanie Cesarstwa Niemieckiego rządzonego przez króla Prus – sprowokowanie wojny z Austrią – rozwiązanie Związku Niemieckiego i utworzenie Związku Północnoniemieckiego

B. objęcie rządów przez kanclerza Bismarcka – sprowokowanie wojny z Austrią – rozwiązanie Związku Niemieckiego i utworzenie Związku Północnoniemieckiego – wojna francusko – pruska zakończona podpisaniem pokoju we Frankfurcie nad Menem – powstanie Cesarstwa Niemieckiego rządzonego przez króla Prus

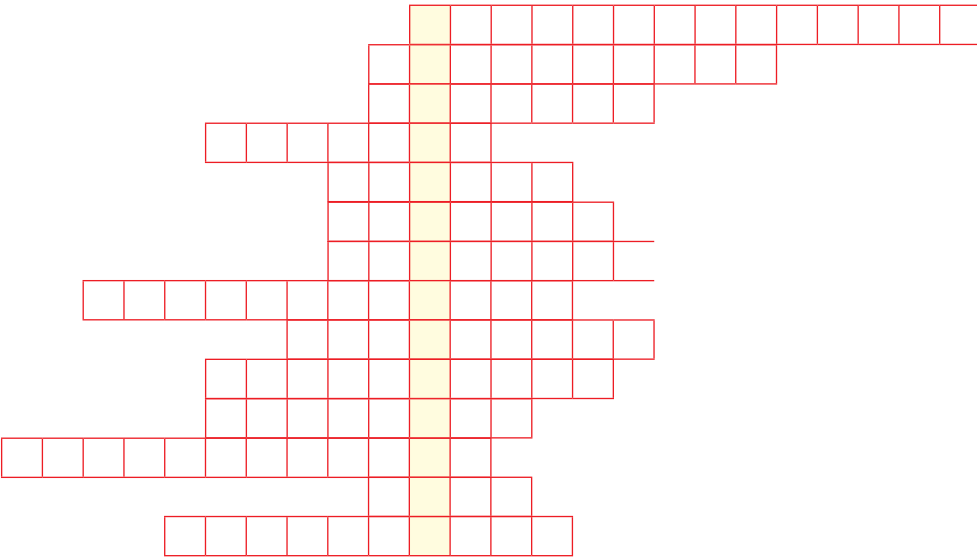
C. sprowokowanie wojny z Austrią – rozwiązanie Związku Niemieckiego i utworzenie Związku Północnoniemieckiego – objęcie rządów przez kanclerza Bismarcka – wojna francusko – pruska zakończona podpisaniem pokoju we Frankfurcie nad Menem – powstanie Cesarstwa Niemieckiego rządzonego przez króla Prus

2. Odczytaj ukryty wśród liter przydomek Otto von Bismarcka.

Ś	Ż	W	E	I	L	T	A	Z	F	N	Y	Ł	O	K	Ć	A	G	R	N	I	C	L	Ą	W	T	E	I	L	R	V	Z	B	M	Ę
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Wojna secesyjna w Stanach Zjednoczonych

1. Rozwiąż krzyżówkę.

- 1. Państwo, na którego interwencję liczyli Konfederaci.
- 2. Żołnierz Południa.
- 3. Potoczna nazwa mieszkańca Północy.
- 4. Główna uprawa Południowców.
- 5. Myśliwy zajmujący się pozyskiwaniem skór dzikich zwierząt futerkowych i dostarczaniem ich do punktu skupu.
- 6. Inaczej film kowbojski.
- 7. Miejsce osadzania rdzennej ludności indiańskiej przez kolonizatorów.
- 8. Zakazane w stanach Północnych, zniesione przez Lincolna.
- 9. Wybitny strateg walczący po stronie Południowców.
- 10. Miejsce bitwy będące punktem zwrotnym w wojnie secesyjnej.
- 11. Dominował na Północy – w przeciwieństwie do rolnictwa dominującego na Południu.
- 12. Nazwa państwa utworzonego w 1861r. przez 11 stanów południowych.
- 13. Inaczej Stany Zjednoczone.
- 14. Dyskryminowanie mniejszości rasowej poprzez zmuszanie jej do korzystania z odrębnych instytucji publicznych.

Kolonializm w XIX w.

1. Zaznacz P (Prawda) lub F (Falsz).

	P	F
I. W 2 poł. XIX w. mocarstwa europejskie prowadziły politykę kolonialną polegającą na zajmowaniu terenów w Afryce i Azji.		
II. Celem polityki kolonialnej było opanowywanie i utrzymywanie w zależności politycznej i gospodarczej krajów słabo rozwiniętych.		
III. Największym państwem kolonialnym była Belgia.		
IV. „Perłą w koronie”, czyli najcenniejszą brytyjską kolonią były Indie.		
V. Na Dalekim Wschodzie o Mandzurię rywalizowały Francja i Japonia.		
VI. Trudna sytuacja gospodarcza krajów „Trzeciego Świata” jest skutkiem polityki kolonialnej.		

ODPOWIEDZI

Epoka żelaza, pary i węgla

Odp. 1.B., 2. D., 3. D., 4. B., 5.D., 6. I.P, II.P, III.F, IV.F, V.P, VI.P

Przemiany społeczne i polityczne

Odp. 1.C. , 2.C., 3.A., 4. socjalizm, nacjonalizm

Zjednoczenie Włoch

Odp. 1. a) Włoch, b) Królestwa Sardynii, c) Camillo Cavoura, d) Francją, e) Austrii, f) Austrii, g) Wiktora Emanuela II, h) Giuseppe Garibaldiego, i) Wenecja, j) Rzym, k) Turynie
2. D., E., G., B., I., F., A., C., H.

Zjednoczenie Niemiec

Odp. 1. B., 2. – Żelazny Kanclerz

Kolonializm w XIX w.

Odp. I. P, II.P , III.F , IV.P , V.F , VI.P

Chcę zostać...

operatorem kamery

Jak zostać operatorem obrazu?

Należy wybrać się do szkoły filmowej na kierunek operatorski lub realizacji obrazu filmowego, telewizyjnego i fotografii. To oznacza wstąpienie w szeregi studentów Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi, Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu, Uniwersytetu Śląskiego Wyższej Szkoły Sztuki i Projektowania w Łodzi.

Przyszły operator nie jest też bez szans wybierając inną ścieżkę, np. specjalności fotograficzne w akademiach sztuk pięknych (np. Kraków, Gdańsk) lub szkołach policealnych. Jeśli ukończysz inne studia, może wybrać studia podyplomowe z zakresu operatorstwa lub realizacji filmowej i telewizyjnej.

Rekrutacja

Dostać się na ten wydział nie jest łatwo. Zdasz tu zarówno absolwenci innych uczelni, techników fotograficznych, jak i świeżo upieczeni maturzyści.

Przyszli studenci muszą okazać teczke własnych zdjęć, mile widziane są też wszelkie inne formy plastyczne – np. etudy wideo.

Sprawdzana jest też ogólna wiedza na temat filmu, fotografii, telewizji, literatury, historii sztuki, plastyki i ...fotochemii.

CHARAKTERYSTYKA ZAWODU

- Operator obrazu to jeden z bardziej bardziej prestiżowy zawód z branży filmowej.
- Nadzoruje i koordynuje pracę realizatorów, kamerzystów oraz fotografów na planie.
- Jest łącznikiem, który przekazuje pomysły reżysera pozostałym członkom ekipy filmowej.
- Operator obrazu jest odpowiedzialny za jakość artystyczną i techniczną obrazu.
- Wraz z reżyserem ustala harmonogram zdjęciowy na planie. Przy kręceniu scen plenerowych musi uwzględnić zmieniające się warunki pogodowe, zmiany nasłonecznienia itp. Dlatego ściśle współpracuje z zespołem oświetleniowców.

PREDYSPOZYCJE

- Studia operatorskie przeznaczone są dla osób, które interesują się fotografią i filmem. W tym fachu najważniejsze są uzdolnienia fotograficzne i odpowiedni warsztat.
- Trzeba mieć bardzo duże poczucie estetyki, rozwinięty zmysł artystyczny, kreatywność, pomysłowość, wrażliwość i wyobraźnię. Trzeba umieć przewidzieć efekt końcowy takiego a nie innego sposobu filmowania scen.
- Warunek zdrowotny – nie można być daltonistą.

NA CZYM POLEGA PRACA

- Należy do pionu operatorskiego, czyli ekipy realizującej zdjęcia.
- Operator obrazu jest odpowiedzialny za artystyczną i techniczną stronę filmu.
- Ściśle współpracuje z reżyserem ustalając szczegółowy harmonogram zdjęciowy na planie oraz ustala kompozycję kadru, rodzaje stosowanych planów, kąty ujęć kamery i sposób oświetlenia.
- Nadzoruje i koordynuje pracę operatorów kamer oraz osób odpowiedzialnych za oświetlenie.
- Jest odpowiedzialny za sposób zapisu obrazu oraz techniki i sprzęt wykorzystany do realizacji filmu czy programu telewizyjnego.
- Na podstawie oględzin obiektów zdjęciowych i planu ocenia możliwości ustawienia światła i kamer.
- Zazwyczaj przyjeżdża na plan jako jeden z pierwszych. Pilnuje aby plan był gotowy do kręcenia zdjęć zanim pojawi się reżyser i aktorzy.

INWESTYCJE W LICEUM

- Przyłóż się do chemii. Na studiach będziesz mieć sporo zajęć z procesów fotochemicznych, na których nauczysz się sam wywoływać zdjęcia.
- Ważne też są przedmioty humanistyczne. Pobudzają wyobraźnię, kształtują estetykę i uwrażliwiają na piękno.
- Musisz być aktywny twórczo. Rób jak najwięcej zdjęć. Aby dostać się na wydział operatorski będziesz musiał złożyć teczke ze swoimi pracami. Im wcześniej zaczniesz, tym będziesz mieć więcej czasu na zdobycie doświadczenia i wychwycenie błędów.

- Jeśli posiadasz kamerę cyfrową, to masz dobre narzędzie do ćwiczeń. Twoje filmowe próby niech będą prze-myślane. Nie filmuj „jak leci”. Każde ujęcie przemysł, tak jakbyś miał poświęcić prawdziwą taśmę filmową.
- We własnym zakresie przerób podstawy historii sztuki. Na studiach konieczna jest znajomość podstawowych nazwisk, dzieł i kierunków.
- Powinieneś również znać nazwiska najwybitniejszych fotografików. Możesz być o nich zapytany podczas rozmowy kwalifikacyjnej.
- Zalicz jak najwięcej filmów – tych z „górnej półki”. I nie najważniejsze jest poznanie fabuły, ale podejrzenie warsztatu filmowego. Oglądaj je od strony technicznej, zwróć uwagę na pracę kamery, światło i montaż całości.
- Wyślij swoje prace na konkurs fotograficzny. Organizowanych jest ich całe mnóstwo.
- Oglądaj albumy i chodź na wystawy.
- Spróbuj pokazać swoje prace profesjonalście.

STUDIA

- Jeśli zainteresuje Cię ten kierunek i zostaniesz przyjęty na wydział, będziesz mieć praktyczne zajęcia z fotografii, realizacji obrazu filmowego oraz montażu, prowadzone w profesjonalnym studiu telewizyjnym. Są to zwykle zajęcia indywidualne, bo tylko w ten sposób można się czegoś nauczyć.
- Podczas trwania nauki opanujesz wiedzę teoretyczną i praktyczną, potrzebną przy tworzeniu utworu filmowego lub telewizyjnego. Dowiesz się jak tworzyć filmowe efekty specjalne i animację komputerową.
- Poznasz dokładnie budowę i możliwości techniczne sprzętu operatorskiego – od prostych kamer wideo, poprzez kamery 16 mm i 35 mm, aż po cyfrowe. Zgłębisz również tajniki i procesy obróbki fotochemicznej.
- Prócz tego sporo czasu zajmą Ci zajęcia z historii sztuki, wiedzy o filmie, plastyki, fotografii, scenografii i historii filmu.
- Na koniec każdego roku będziesz musiał zrobić krótki film zaliczeniowy. Jest to okazja aby nauczyć się warsztatu, współpracy z ludźmi, panowania nad całością zadania, tak aby efekt był jak najbardziej podobny do tego, co się zaplanowało. Przy realizacji takich etud studenci często współpracują z kolegami z wydziałów reżyserkich i aktorskich.
- Poznasz pracę na prawdziwym planie filmowym, pracując u boku profesjonalistów przy realizacji ich projektów.

PERSPEKTYWY PRACY

- Operator obrazu może znaleźć zatrudnienie przy produkcjach filmów, reklam, seriali telewizyjnych. Nie ma znaczenia gatunek, treść oraz forma.
- Niektórzy po ukończeniu nauki wybierają samą fotografię, pracując w w agencjach reklamowych i gazetach.
- Oczywiście marzeniem wszystkich jest praca na planie filmowym – ale tam dostają się nieliczni i naprawę najlepszą.

WYMAGANIA

- Jeśli chciałbyś pracować na tym stanowisku będziesz musiał znać techniki rejestracji i montażu obrazu, jak również umieć obsługiwać kamerę oraz inne urządzenia, którymi posługują się realizatorzy dźwięku, obrazu, oświetleniowcy, itd.
- Operatorowi potrzebna jest znajomość konwencji filmowych, historii filmu.
- Coraz częściej konieczna jest również znajomość nowoczesnego oprogramowania komputerowego.
- W tym zawodzie liczy się duże doświadczenie, dlatego trzeba wykorzystywać każdą okazję i możliwości rozwoju, nawet tych bez wynagrodzenia.

Niektóre zajęcia przewidziane programem studiów

- podstawy sztuki operatorskiej,
- technologia i realizacja obrazu filmowego i telewizyjnego,
- fotografia i grafia,
- historia fotografii, sztuki, filmu, dramatu,
- technika i sprzęt operatorski,
- teoria i praktyka animacji filmowej
- techniki specjalne w filmie i telewizji
- obrazowanie komputerowe i fotografia cyfrowa
- podstawy reżyserii
- teoria i praktyka reklamy

Co jest najtrudniej zaliczyć?

Fotochemię, obrazowanie komputerowe i fotografię cyfrową, technologię i realizację obrazu filmowego i telewizyjnego.

Co jest najciekawsze?

- Zajęcia z plastyki obrazu filmowego i fotografii, które mają na celu pobudzić estetyczną wrażliwość przyszłych operatorów.
- Interesującą pozycją planu zajęć jest też teoria i praktyka animacji.

CISZA ROMANTYCZNEGO PEJZAŻU

CO SPRAWIA, ŻE WIEMY NA PEWNO, IŻ SĄ TO ABSOLUTNIE ROMANTYCZNE PEJZAŻE?

Znawca historii sztuki śmiałyby się: tę pewność daje podpis, bo **Caspar David Friedrich** jest podręcznikowym malarzem niemieckiego romantyzmu. Mistrzem romantycznego pejzażu. Księżyc, znikomość człowieka wobec morza, kredowe wybrzeże Rugii – to jego ulubione tematy. Ale spostrzegawczej osobie (z leciutką szczyptą wyobraźni) niepotrzebna jest ta wiedza. Oba pejzaże są na pewno romantycznymi pejzażami ze względu na typowe dlań elementy: księżyc, noc (lub zmrok), cisza, kontrast grozy i rozmiaru natury z maleńkością człowieka, fascynacja człowieka naturą. Na obu obrazach postacie ludzkie wpatrzone są w przestrzeń przed sobą, a odwrócone tyłem do nas – oglądających obraz. Na obu oglądamy świat pozbawiony dziennego światła: mamy noc i wschód księżyca. Jak wiadomo, ciemność i zmrok odmieniają kształty, czynią je nieco upiornymi, co widać po drzewach na drugim obrazie.

CO ŁĄCZY OBA PŁÓTNA?

- Księżyc w roli głównej.
- Ludzie patrzący na księżyc, a odwrócenie od nas.
- Cisza, którą słyszymy, patrząc na obraz.
- Dwuplanowość przestrzeni: bliższy widzowi jest plan z ludźmi, a oddleglejsze morze, przestrzeń, którą oglądamy pod księżycem.

CO JE RÓŻNI?

- Ilość osób: tu dwie, tu trzy.
- Jeśli będziemy bardzo wnikliwi, to i pora nocy: tu dopiero wschód księżyca, tu już księżyc w całej krasie.
- Zapełnienie przestrzeni – para patrząca na księżyc otoczona jest drzewami, na drugim obrazie mamy otwartą przestrzeń – morską.
- I dodatkowo symbole – żagle – zawsze symbol wolności, wyrwania się na szerokie wody ze swojej rzeczywistości.

Caspar David Friedrich – *Wschód księżyca nad morzem*

CZY OBRAZY SĄ STATYCZNE, CZY DYNAMICZNE?

Jeśli tematem obu jest kontemplacja, jeśli rozgrywają się w ciszy i nocy – to są to oczywiście obrazy statyczne, a nawet zamarłe w tej niezwyklej, romantycznej chwili.

–

Caspar David Friedrich *Para kontemplująca księżyc*

